

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Факультет спеціальної освіти, психології і соціальної роботи
Кафедра спеціальної та інклюзивної освіти

Кваліфікаційна робота
на здобуття ступеня вищої освіти «магістр»

з теми: **«РОЛЬ БАТЬКІВ У ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОМУ
СУПРОВОДІ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ
ПОТРЕБАМИ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ»**

Виконала: здобувач вищої освіти
освітньої програми Спеціальна освіта
(Олігофренопедагогіка)
спеціальності 016 Спеціальна освіта
спеціалізації 016.02 Корекційна
психопедагогіка
денної форми здобуття вищої освіти
ОСТАФІЙЧУК Діана Олегівна

Керівник: Чопік О.В., кандидат
педагогічних наук, доцент, доцент
кафедри спеціальної та інклюзивної
освіти.

Кам'янець-Подільський, 2025 р.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ СУПРОВІД ЯК НЕОБХІДНА СКЛАДОВА УСПІШНОЇ АДАПТАЦІЇ ТА СОЦІАЛІЗАЦІЇ ДИТИНИ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ В ІНКЛЮЗИВНОМУ ЗАКЛАДІ 7	
1.1. Характеристика команди психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами	7
1.2. Значення участі батьків у навчальному процесі дітей з особливими освітніми потребами.....	166
1.3. Функції батьків у психолого-педагогічному супроводі дітей з особливими освітніми потребами	255
РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДЖЕННЯ РОЛІ БАТЬКІВ У ПСИХОЛОГО- ПЕДАГОГІЧНОМУ СУПРОВІДІ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ.....	33
2.1. Методика вивчення ролі батьків у психолого-педагогічному супроводі дітей з особливими освітніми потребами та аналіз результатів дослідження.....	33
2.2. Програма формування ефективної взаємодії педагогів з батьками дітей з особливими освітніми потребами	48
ВИСНОВКИ.....	63
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	67
ДОДАТКИ.....	77

ВСТУП

Актуальність теми. У контексті гуманізації освіти та впровадження інклюзивного підходу в Україні особливої уваги набуває питання забезпечення якісного супроводу дітей з особливими освітніми потребами. Інклюзивна освіта передбачає не лише фізичну присутність такої дитини в класі, а й створення належних умов для її навчання, соціалізації та емоційного благополуччя. Одним з основних чинників, що впливає на ефективність цього процесу, є співпраця між закладом загальної середньої освіти та родиною, зокрема – активна участь батьків у психолого-педагогічному супроводі дитини з особливими освітніми потребами.

На сьогодні участь батьків в освітньому процесі дітей з особливими освітніми потребами визнається важливою на міжнародному та національному рівнях. У законодавстві України, зокрема в Законі «Про освіту» [1] та «Про повну загальну середню освіту» [2], чітко визначено права батьків на участь в розробці індивідуальної програми розвитку, у засіданнях команди психолого-педагогічного супроводу, у формуванні освітнього маршруту дитини. Проте на практиці така участь часто залишається формальною або обмеженою через низку чинників: відсутність належної підготовки батьків, брак інформації, психологічні бар'єри, недостатнє партнерство з боку педагогічного колективу.

Крім того, у багатьох родинах спостерігається емоційне виснаження, соціальна ізоляція та тривога, пов'язана з труднощами виховання дитини з особливими освітніми потребами. У таких умовах важливо не лише підтримати батьків як опікунів, а й надати їм роль повноцінних учасників команди підтримки, спираючись на їхню обізнаність, життєвий досвід, чутливість до змін у стані дитини.

Сучасні дослідження засвідчують, що ефективна участь батьків у психолого-педагогічному супроводі дітей з особливими освітніми потребами значно покращує результати навчання, рівень соціалізації, емоційну стабільність і готовність дитини до самостійного життя. Саме батьки здатні забезпечити

сталість підтримки, оскільки щодня взаємодіють із дитиною вдома, впливають на її поведінку, розвиток навичок та сприйняття навчання.

Актуальність теми також зумовлена змінами у соціокультурному середовищі, в якому зростає потреба у формуванні толерантного ставлення до осіб з особливими освітніми потребами, а отже – в активному залученні родин до інклюзивного навчання. Формування інклюзивного освітнього простору можливе лише за умови взаємодії всіх його учасників, де батьки мають не другорядну, а партнерську, рівноправну роль.

Проблему інклюзивної освіти та психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами досліджували В. Бондар, М.Буйняк, А. Колупаєва, С.Миронова, Н. Софій, Т. Сак, О. Таранченко, О.Чопік та інші. У своїх працях вони підкреслюють важливість міждисциплінарного підходу, співпраці вчителів, психологів, соціальних, корекційних педагогів і батьків дитини. Дослідження ролі батьків у психолого-педагогічному супроводі дітей з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивної освіти є науково важливим, соціально необхідним і практично затребуваним. Воно сприятиме формуванню ефективних моделей взаємодії школи та родини, підвищенню якості інклюзивної освіти, розвитку педагогічної компетентності батьків, а також створенню умов для повноцінного розвитку кожної дитини з урахуванням її індивідуальних потреб.

Попри важливість теми, проблема ролі батьків у супроводі дітей з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного навчання все ще недостатньо висвітлена у практичному та науковому вимірах, що спонукало нас обрати для написання кваліфікаційної роботи саме цю тему: **«Роль батьків у психолого-педагогічному супроводі дітей з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивної освіти»**.

Не існує єдиного підходу до залучення родини до процесу реалізації індивідуальної програми розвитку, бракує адаптованих моделей співпраці, зокрема з урахуванням індивідуальних обставин сімей, типів порушень у дітей, ресурсних можливостей шкіл. Відсутність системного підходу до партнерства

між школою та батьками призводить до фрагментарності підтримки, зниження мотивації дитини до навчання та конфліктів у взаємодії.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та емпірично дослідити роль батьків у психолого-педагогічному супроводі дітей з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивної освіти.

Завдання дослідження:

1. Розкрити сутність роботи команди психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного закладу.
2. Охарактеризувати роль батьків як членів команди психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами.
3. Дослідити готовність батьків до психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивної освіти.
4. Розробити програму формування ефективної взаємодії фахівців інклюзивного закладу з батьками дітей з особливими освітніми потребами.

Об'єкт дослідження – процес психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивної освіти.

Предмет дослідження – програма формування ефективної взаємодії фахівців інклюзивного закладу з батьками дітей з особливими освітніми потребами.

Методи дослідження: теоретичні – аналіз, синтез та узагальнення літературних джерел по темі дослідження; емпіричні – анкетування батьків, математична обробка результатів дослідження.

Елементи наукової новизни. Уточнено зміст поняття «роль батьків у психолого-педагогічному супроводі дітей з особливими освітніми потребами» з урахуванням сучасних умов інклюзивної освіти та міждисциплінарного підходу. Визначено функціональні напрями діяльності батьків як учасників команди психолого-педагогічного супроводу (емоційна, навчальна, комунікативна, організаційна, правозахисна тощо). Розроблено програму формування ефективної взаємодії фахівців інклюзивного закладу з батьками дітей з особливими освітніми потребами.

Практичне значення кваліфікаційної роботи полягає в тому, що її результати можуть бути безпосередньо застосовані в освітній практиці для підвищення ефективності психолого-педагогічного супроводу дітей з ООП. Матеріали дослідження можуть бути використані для організації педагогічних консилиумів, консультацій, тренінгів, батьківських зборів, спрямованих на підвищення освітньої компетентності батьків. Результати дослідження можуть бути враховані в практиці формування інклюзивної культури в закладах освіти, через залучення родин до створення комфортного освітнього середовища для всіх дітей.

База дослідження – дослідження проводилося на базі ліцеїв № 3, № 12 м. Кам'янець-Подільський.

Структура роботи: кваліфікаційна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

РОЗДІЛ 1

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ СУПРОВІД ЯК НЕОБХІДНА СКЛАДОВА УСПІШНОЇ АДАПТАЦІЇ ТА СОЦІАЛІЗАЦІЇ ДИТИНИ З ООП В ІНКЛЮЗИВНОМУ ЗАКЛАДІ

1.1. Характеристика команди психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами

У контексті впровадження інклюзивної освіти в Україні особливої актуальності набуває питання організації ефективної підтримки дітей з особливими освітніми потребами (ООП). Одним з ключових інструментів такої підтримки є команда психолого-педагогічного супроводу (КППС), діяльність якої спрямована на створення безпечного, інклюзивного та комфортного освітнього середовища. Поняття цієї команди охоплює її функціональні обов'язки, принципи взаємодії, склад і роль у забезпеченні права кожної дитини на якісну освіту.

Команда психолого-педагогічного супроводу – це організаційна структура у закладі освіти, яка здійснює колективну, міждисциплінарну діяльність щодо комплексного супроводу дітей з ООП. Вона формується на основі міжвідомчої співпраці і включає фахівців різного профілю (психологів, педагогів, соціальних педагогів, медиків тощо), які координують свої зусилля задля забезпечення індивідуального підходу до навчання, виховання та розвитку дитини.

Поняття КППС ґрунтується на ідеї командної взаємодії, де кожен учасник має власну зону відповідальності, але водночас усі рішення ухвалюються спільно на основі консенсусу та на користь дитини [8, с. 208].

А. Барабаш у своїй публікації акцентує увагу на важливості командної роботи між школою та сім'єю. Вона визначає КППС як ключовий механізм, що забезпечує ефективну взаємодію та підтримку дитини з ООП, сприяючи створенню спільноти, де батьки можуть надавати підтримку один одному та спільно вирішувати проблеми [6, с. 63].

Т. Скрипник розглядає КППС як міждисциплінарну групу фахівців, що забезпечує індивідуальний підхід до кожної дитини РСА. Вона підкреслює важливість узгодженої роботи команди для впровадження індивідуальної програми розвитку та відстеження успішності досягнення поставлених цілей [40, с. 163].

Формування та діяльність КППС визначені низкою нормативних документів, зокрема:

- Законом України «Про освіту» [1];
- Законом України «Про повну загальну середню освіту» [2];
- Постановою Кабінету Міністрів України № 957 від 15 вересня 2021 року «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти» [3];
- Положенням «Про команду психолого-педагогічного супроводу дітей з ООП, яка здобуває дошкільну освіту» [4];
- Наказом МОН № 1713 від 9 грудня 2024 року «Про затвердження Положення про команду психолого-педагогічного супроводу, яка здобуває дошкільну освіту» [5].

Ці документи регламентують повноваження команди, порядок взаємодії з інклюзивно-ресурсними центрами (ІРЦ), формування індивідуальних програм розвитку (ІПР) та принципи етичної поведінки учасників супроводу.

Наказом МОН України від 09.12.2024 № 1713 затверджено Положення про команду психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами, яка здобуває дошкільну освіту. У цьому документі КППС визначається як організаційна структура, що забезпечує комплексну підтримку дитини з ООП у закладі дошкільної освіти, спрямовану на створення сприятливих умов для її розвитку та навчання [5].

Сучасні українські автори та офіційні документи визначають КППС як міждисциплінарну групу фахівців, що забезпечує комплексну підтримку дітей з ООП.

Основними принципами діяльності КППС є індивідуальний підхід, командна взаємодія, співпраця з батьками та міжвідомча координація. [24, с. 7].

Основна мета діяльності команди полягає у створенні оптимальних умов для здобуття освіти кожною дитиною відповідно до її індивідуальних можливостей, здібностей і потреб, з урахуванням висновку інклюзивно-ресурсного центру (ІРЦ).

Основними принципами діяльності КППС:

- дитино-центризм. У центрі діяльності команди завжди перебуває дитина – її інтереси, потреби, можливості, психофізіологічні особливості та права. Усі рішення приймаються з орієнтацією на максимальне забезпечення добробуту та розвитку дитини, з урахуванням її суб'єктності;

- індивідуальний підхід. Кожна дитина з ООП має унікальні особливості розвитку, тому команда формує та реалізує індивідуальну програму розвитку (ІПР) відповідно до висновків ІРЦ, спостережень і консультацій. Такий підхід забезпечує персоналізовану підтримку;

- міждисциплінарна співпраця. Ефективна робота КППС можлива лише за умови тісної взаємодії фахівців різних галузей – педагогів, психологів, логопедів, соціальних працівників, медиків. Кожен спеціаліст вносить власний професійний вклад у розробку стратегії підтримки дитини;

- рівноправне партнерство. Важливим є визнання рівноправності всіх учасників команди, включаючи батьків. Кожен має право висловити думку, брати участь у прийнятті рішень, пропонувати зміни до ІПР. Партнерство з родиною дитини є обов'язковим елементом успішної роботи КППС;

- конфіденційність. Уся інформація про дитину та її сім'ю, отримана в процесі діяльності команди, є конфіденційною і не може бути розголошена без згоди батьків або законних представників, окрім випадків, передбачених законом;

- наступність і системність. Підтримка дитини має бути послідовною, логічно побудованою та довготривалою. Команда забезпечує моніторинг змін у розвитку дитини, регулярне оновлення ІПР та адаптацію освітнього середовища;

- превентивність. КППС прагне не лише реагувати на труднощі, що виникають, але й передбачати їх. Завдяки ранньому виявленню проблемних ситуацій можливо вчасно впроваджувати корекційні, соціальні та педагогічні заходи;

- толерантність та етичність. Діяльність членів команди повинна бути побудована на основі поваги до гідності дитини, її особистісних меж, культурних відмінностей та життєвого досвіду. Неприпустимими є упереджене ставлення, дискримінація, знецінення чи нав'язування рішень;

- реалістичність і доцільність. Рішення, що ухвалюються командою, мають відповідати реальним ресурсам дитини, школи та сім'ї. ІПР не повинна містити завдань, які є недосяжними або шкідливими для дитини

- гнучкість і адаптивність. Команда має бути готовою до змін: перегляду форм роботи, підходів, методик, темпів навчання – залежно від динаміки розвитку дитини. Зміна обставин не повинна перешкоджати стабільності підтримки [13, с. 21].

Основні завдання КППС включають:

- аналіз освітніх потреб дитини з ООП на основі висновку ІРЦ, результатів спостережень, опитувань і консультувань;

- розроблення, реалізація та моніторинг ІПР, яка враховує особливості розвитку, навчальні можливості та потреби дитини;

- організація психолого-педагогічного, соціального та корекційно-розвиткового супроводу, який включає індивідуальні й групові заняття з дитиною;

- психологічна підтримка батьків, надання їм консультативної допомоги щодо виховання, розвитку та навчання дитини;

- методична підтримка педагогів, які працюють з дитиною з ООП, щодо впровадження інклюзивних підходів;

- співпраця з іншими фахівцями (медичними працівниками, спеціалістами соціального захисту, ІРЦ), які залучені до підтримки дитини;

- оцінка динаміки розвитку дитини й коригування ІІР на основі результатів її виконання;

- попередження соціально-психологічних ризиків у розвитку дитини, виявлення кризових ситуацій і реагування на них [49].

Основні функції КІІС:

- *діагностична функція* – передбачає вивчення особливостей розвитку дитини, її навчальних потреб, емоційного стану, поведінкових проявів та комунікативних труднощів. Проводиться спостереження, анкетування, консультації з метою збирання даних для подальшої роботи;

- *прогностична функція* – полягає у визначенні перспектив розвитку дитини, прогнозуванні можливих труднощів у навчанні та адаптації, а також розробленні індивідуального маршруту її навчання і розвитку;

- *корекційно-розвиткова функція* – передбачає організацію та проведення занять з корекції порушень мовлення, моторики, когнітивних функцій, емоційно-вольової сфери. Забезпечується реалізація індивідуальної програми розвитку (ІІР);

- *консультативна функція* – полягає у наданні фахових порад педагогам, батькам та іншим учасникам освітнього процесу щодо роботи з дитиною з ООП. Це сприяє формуванню єдиної стратегії підтримки;

- *координуюча функція* – охоплює організацію ефективної взаємодії всіх учасників команди, розподіл обов'язків, планування та супровід реалізації ІІР, узгодження дій з ІРЦ, соціальними службами тощо;

- *моніторингова функція* – полягає у постійному відстеженні динаміки розвитку дитини, результатів освітньої діяльності, ефективності впроваджених корекційних заходів, з подальшим коригуванням плану роботи;

- *профілактична функція* – передбачає запобігання виникненню труднощів у соціалізації дитини, попередження конфліктів, булінгу, формування в класному колективі позитивного ставлення до дітей з ООП;

- *інформаційно-просвітницька функція* – реалізується через проведення семінарів, тренінгів, круглих столів для педагогів і батьків, спрямованих на підвищення обізнаності з питань інклюзивного навчання [16].

Завдяки чіткому розподілу функцій КППС забезпечує системну підтримку дитини з ООП, допомагає їй досягти успіху в навчанні, адаптуватися до шкільного середовища і гармонійно розвиватися в соціумі.

КППС не є формальним утворенням – це динамічний, гнучкий орган, що забезпечує координацію дій між педагогами, батьками, спеціалістами, фахівцями з підтримки, соціальними службами та закладами охорони здоров'я.

До постійного складу команди, як правило, входять:

1. Керівник закладу освіти або уповноважена особа (заступник директора). Виконує організаційно-координаційну функцію, очолює засідання КППС, ухвалює рішення про скликання команди, забезпечує правове та кадрове оформлення діяльності.

2. Вчителі, які викладають навчальні предмети (інтегровані курси). Забезпечують освітній процес учня з ООП з урахуванням особливостей його розвитку та індивідуальної програми розвитку, здійснюють адаптацію та / або модифікацію навчального матеріалу, надають інформацію батькам учня з ООП про результати виконання ним ІПР.

3. Асистент учителя. Якщо він передбачений освітнім процесом, асистент виконує підтримувальну функцію: допомагає дитині орієнтуватися в завданнях, підтримує під час навчальних дій, сприяє розвитку самостійності, контролює поведінкові прояви, співпрацює з вчителями та іншими членами команди.

4. Практичний психолог закладу освіти. Проводить первинну психодіагностику, психологічне консультування, здійснює моніторинг емоційного стану дитини, організовує корекційно-розвиткову роботу. Психолог допомагає вчителям адаптувати методики навчання, сприяє налагодженню безпечного освітнього середовища.

5. Соціальний педагог. Виявляє соціально неблагополучні чинники, що можуть впливати на дитину, взаємодіє з родиною, соціальними службами,

органами опіки. Виконує посередницьку функцію між школою та іншими структурами, бере участь у профілактиці булінгу, асоціальної поведінки, організовує соціальні заходи для інтеграції дитини в колектив.

6. Учителі спеціальної освіти. Забезпечують спостереження за дитиною з особливими освітніми потребами під час освітнього процесу та проводять оцінку її розвитку з метою визначення потреби в наданні дитині підтримки першого рівня та подальшого розроблення індивідуальної програми розвитку або надання інших рекомендацій (визначене завдання стосується лише вчителів спеціальної освіти, які входять до штатного розпису закладу дошкільної освіти); надають інформацію членам Команди супроводу про особливості психофізичного розвитку дитини з особливими освітніми потребами, її сильні сторони, можливості та освітні потреби; беруть участь у розробленні та реалізації індивідуальної програми розвитку; здійснюють моніторинг досягнень у відповідній сфері розвитку дитини з особливими освітніми потребами відповідно до індивідуальної програми розвитку; надають рекомендації педагогічним працівникам щодо особливостей організації освітнього процесу, реалізації корекційно-розвиткових цілей, технологій для досягнення кінцевих цілей, визначених в індивідуальній програмі розвитку.

7. Батьки або законні представники дитини. Є рівноправними членами команди. Їхня роль надзвичайно важлива, оскільки саме вони володіють глибоким розумінням особливостей своєї дитини, її потреб, звичок, емоційного стану. Батьки беруть участь у формуванні та коригуванні ІПР, здійснюють регулярний зворотний зв'язок, можуть ініціювати позачергові засідання команди.

8. Асистент дитини. Призначається у разі наявності відповідного висновку лікарсько-консультаційної комісії. Забезпечує постійну фізичну допомогу дитині, сприяє її самообслуговуванню, безпеці та участі в навчанні.

9. Медичний працівник закладу освіти. Надає інформацію щодо стану здоров'я дитини, контролює дотримання санітарних норм, допомагає у випадках медичних протипоказань до окремих форм діяльності.

10. Фахівці інклюзивно-ресурсного центру (ІРЦ). Беруть участь у розробці та адаптації ІПР, надають методичні рекомендації педагогам і батькам, супроводжують динаміку розвитку дитини.

Склад команди психолого-педагогічного супроводу є багатокomпонентним, гнучким і залежить від індивідуального випадку. Його ефективність визначається не лише кількістю учасників, а насамперед – якістю взаємодії, рівнем фахової підготовки, комунікаційною культурою, спільною мотивацією до досягнення успіху дитини. Спільна діяльність команди створює умови для реалізації права кожної дитини на гідну, якісну та доступну освіту [20].

Організація роботи КППС ґрунтується на нормативно визначеному алгоритмі взаємодії між усіма учасниками освітнього процесу задля забезпечення ефективної підтримки дитини з ООП. Вона має бути не лише формальною, а й змістовно наповненою, орієнтованою на досягнення конкретних результатів у навчанні, соціалізації та розвитку дитини.

КППС створюється наказом керівника закладу освіти у разі зарахування до навчального закладу дитини з ООП, яка має висновок ІРЦ.

Організаційною основою діяльності КППС є ІПР. Її розроблення є колективним процесом: учасники команди формулюють цілі, напрями підтримки, визначають методи навчання, обсяг і форми корекційно-розвиткових послуг, а також механізми моніторингу успішності дитини. ІПР розробляється на початку навчального року або після зарахування дитини до школи, затверджується директором і підписується всіма учасниками команди.

Робота КППС здійснюється у формі планових і позапланових засідань. Планові засідання проводяться щонайменше тричі на навчальний рік (на початку, в середині та наприкінці року). Позачергові скликаються у випадках зміни потреб дитини, внесення змін до ІПР, за ініціативою батьків або педагогів.

Засідання є структурованими: ведеться протокол, визначається голова засідання (зазвичай керівник або заступник), обговорюються результати

моніторингу, досягнення або труднощі, пропонуються зміни до освітньої траєкторії.

Кожне засідання документується: складається протокол, оновлюється або доповнюється ІПР. Усі рішення мають колегіальний характер і ухвалюються за участі не менше 2/3 членів команди. Результати роботи зберігаються у документації закладу, доступній для учасників команди, фахівців ІРЦ, керівництва.

Організація роботи КППС обов'язково передбачає активне залучення батьків або законних представників дитини. Вони є повноцінними членами команди, надають інформацію про поведінку дитини вдома, участь у побуті, інтереси, медичні аспекти. Успішна співпраця з батьками забезпечує цілісність підходу до дитини.

Особливістю КППС є її гнучка структура: склад команди, напрямки роботи, форми підтримки можуть змінюватися залежно від потреб дитини. Команда має право переглядати ІПР, розширювати спектр послуг, залучати нових фахівців, адаптувати освітнє середовище.

Сучасні КППС часто використовують цифрові ресурси для обміну інформацією, ведення документації, планування та зворотного зв'язку. Це можуть бути спільні електронні щоденники, Google-форми для моніторингу, відеозустрічі тощо [32, с. 151].

Отже, поняття КППС охоплює багатокomпонентну систему організації допомоги дітям з ООП. Вона базується на принципах міждисциплінарної співпраці, гуманізму, індивідуального підходу та партнерства з батьками. Ефективне функціонування КППС є запорукою успішної реалізації інклюзивної освіти в Україні, оскільки забезпечує не лише адаптацію дитини до навчального середовища, а й формує умови для її повноцінного розвитку.

1.2. Значення участі батьків у навчальному процесі дітей з особливими освітніми потребами

Однією з основоположних умов ефективної інклюзивної освіти є активна участь батьків у навчальному процесі дітей з ООП. Батьки виступають не лише як законні представники та опікуни, але й як рівноправні партнери педагогів, фахівців та адміністрації освітнього закладу в організації якісного навчання та розвитку своєї дитини.

Партнерство між родиною та освітньою установою – це ключ до створення цілісної системи підтримки, яка сприяє не лише академічному успіху дитини, але й її психологічному добробуту, емоційному комфорту та соціальній адаптації. Участь батьків має глибокий вплив на всі сфери життя дитини з ООП, починаючи від мотивації до навчання, до формування навичок самообслуговування та комунікації [47, с. 104].

Першим кроком до активної участі батьків у житті дитини з ООП є усвідомлення та прийняття особливостей її розвитку. Це часто нелегкий процес, що супроводжується емоційними переживаннями: шоком, запереченням, почуттям провини, страхом за майбутнє. У цей період надзвичайно важливо надати батькам якісну психологічну підтримку з боку фахівців – психолога, соціального педагога, консультантів ІРЦ. Прийняття дитини такою, як вона є, дозволяє батькам ефективніше співпрацювати зі школою та включатися в розв'язання освітніх і виховних завдань.

Коли батьки емоційно приймають діагноз дитини, вони здатні об'єктивно оцінити її можливості, підтримати у складних ситуаціях, не тиснути завищеними очікуваннями, але й не занижувати планку. Такий підхід допомагає формувати у дитини відчуття безпеки, впевненості, самоповаги — як основи її особистісного розвитку [52, с. 196].

Відповідно до Наказу МОН № 1713 від 9 грудня 2024 року «Про затвердження Положення про команду психолого-педагогічного супроводу, яка здобуває дошкільну освіту» [5] батьки обов'язковими учасниками КППС. Це означає, що вони мають повне право:

- брати участь у розробленні ІПР;
- висловлювати свої спостереження щодо поведінки, труднощів і досягнень дитини вдома;
- ініціювати зміни до ІПР чи скликання позачергового засідання команди;
- знайомитися з результатами оцінювання та моніторингу динаміки розвитку;
- приймати участь у підборі методів навчання, форм організації підтримки.

Такий підхід не лише юридично закріплює права батьків, а й демонструє важливість їхнього досвіду, знань та спостережень у створенні оптимального освітнього середовища.

Батьки володіють безцінною інформацією про дитину, яка може бути недоступною або недостатньо очевидною іншим учасникам команди. Саме вони знають, які методи навчання спрацьовують найкраще вдома, які труднощі виникають у повсякденному житті, як дитина реагує на стрес, як будує соціальні стосунки. Така інформація є критично важливою під час складання ІПР, підбору корекційно-розвиткових послуг та оцінювання результатів.

Батьки також виконують функцію зв'язку між освітнім середовищем і домашнім життям дитини, що дозволяє забезпечити безперервність підтримки, уникати суперечностей у вимогах, синхронізувати очікування й зусилля обох сторін.

Відкритий діалог між педагогами та батьками є важливою умовою ефективного навчання. Учитель має регулярно інформувати батьків про прогрес дитини, труднощі, з якими вона стикається, а також про зміни в поведінці чи ставленні до навчання. У свою чергу, батьки можуть ділитися важливою інформацією про те, як дитина поводить себе вдома, які методи краще працюють, яка мотивація стимулює її до дій.

Коли між педагогом і батьками існує взаємна довіра, повага й бажання допомогти дитині, це створює позитивний психологічний клімат, який сприяє гармонійному розвитку особистості. Дитина з ООП у такому середовищі відчувається захищеною, визнаною, цінною [23, с. 84].

Участь батьків не обмежується лише домашнім навчанням або присутністю на засіданнях команди супроводу. Участь батьків у роботі команди супроводу реалізується у різноманітних формах. Ці форми мають бути гнучкими, відкритими, відповідати індивідуальним можливостям та обставинам сім'ї.

Розглянемо детальніше форми співпраці фахівців КППС з батьками учнів з ООП:

1. *Участь у засіданнях команди супроводу.* Батьки мають право бути присутніми на всіх засіданнях КППС – як планових, так і позапланових. Вони можуть: висловлювати думки щодо цілей і змісту ІПР; подавати пропозиції щодо організації освітнього процесу; брати участь у вирішенні питань, пов'язаних із адаптацією дитини; оцінювати ефективність реалізованих заходів.

Планові засідання зазвичай проводяться тричі на рік – на початку навчального року (формування ІПР), у середині (оцінка динаміки) та в кінці (підсумкова оцінка). Позапланові засідання можуть ініціювати батьки у разі змін у поведінці, стані здоров'я чи успішності дитини.

2. *Участь у розробці та перегляді ІПР.* ІПР – головний документ, який фіксує індивідуальні освітні цілі, особливості розвитку дитини, види підтримки, які надаються у школі. Батьки допомагають формувати реалістичні цілі; уточнюють, які методи найбільш ефективні вдома; співпрацюють з педагогами щодо корекційних занять; погоджують зміни до ІПР на основі поточних спостережень.

Їх участь забезпечує відповідність ІПР не лише шкільним, а й домашнім умовам життя дитини.

3. *Надання інформації про динаміку розвитку дитини.* Форма активної участі батьків – це регулярне інформування педагогів та фахівців про успіхи дитини поза школою; її інтереси та нові захоплення; психологічний стан; труднощі у побуті чи соціальній адаптації.

Таку інформацію можна передавати у формі письмових анкет, усних коментарів на зустрічах, заповнення щоденників спостереження або через електронну комунікацію.

4. *Домашня педагогічна підтримка.* Реалізація ППР вимагає узгоджених дій школи та родини. Батьки організують домашнє середовище з урахуванням потреб дитини; підтримують режим дня, рекомендований фахівцями; допомагають дітям у виконанні домашніх завдань; застосовують корекційні ігри або вправи; допомагають закріплювати матеріал, засвоєний у школі.

Навчання в домашніх умовах має бути емоційно комфортним, послідовним і відповідати шкільним цілям.

5. *Участь у просвітницьких та методичних заходах.* Освітні установи, ІРЦ та громадські організації проводять семінари для батьків на теми інклюзії; майстер-класи зі спеціальних методик; групи взаємопідтримки; тренінги з комунікації або управління емоціями.

Участь у таких заходах допомагає батькам підвищити свою педагогічну компетентність, знайти підтримку, краще зрозуміти особливості розвитку дитини.

6. *Ініціювання ресурсних рішень.* Батьки можуть ініціювати співпрацю з ІРЦ, медичними чи соціальними службами; пропонувати удосконалення навчального середовища.

Їхні ініціативи можуть стосуватися не лише окремої дитини, а й покращення умов для всіх дітей з ООП у школі.

7. *Партнерство у заходах школи.* Форма неформальної участі – включення у підготовку свят, проєктів; створення навчальних матеріалів; інклюзивні ініціативи; підтримку інших батьків.

Таке залучення сприяє згуртуванню батьківської спільноти, розвитку інклюзивної культури, зменшенню стигматизації дітей з ООП [19].

Таким чином, форми участі батьків у роботі КППС мають широкий спектр: від безпосередньої участі в засіданнях до домашньої підтримки й участі у просвітницьких заходах. Успішна інклюзія неможлива без системної, змістовної й партнерської взаємодії між родиною та освітнім закладом. Батьки, які відчувають свою залученість, активніше співпрацюють, більше довіряють школі та стають співавторами успіху своєї дитини [25]. Батьки також можуть бути

залучені до участі в класних і позашкільних заходах; підготовки адаптованих навчальних матеріалів; волонтерської допомоги у школі; взаємодії з іншими родинами, які мають дітей з ООП; участі в шкільних батьківських комітетах [7, с. 22].

Така участь зміцнює партнерські відносини, формує в батьків відчуття відповідальності за якість освіти своєї дитини та створює в школі атмосферу відкритості та взаєморозуміння.

Батьки відіграють центральну роль у соціальній адаптації дитини з ООП, особливо на етапі початкового шкільного навчання. Вони допомагають дитині налаштуватися на навчальний процес, пояснюють правила поведінки, стимулюють до взаємодії з однолітками. Підтримка вдома, обговорення шкільних подій, позитивна оцінка зусиль дитини створюють додаткову мотивацію до навчання та спілкування.

Участь батьків у житті школи дозволяє зменшити ризики ізоляції дитини з ООП. Активне включення у шкільні заходи, свята, майстер-класи та проєкти допомагає однокласникам краще зрозуміти та прийняти дитину з ООП. Батьки можуть ініціювати заходи, спрямовані на формування інклюзивної культури в класі, підтримку толерантного ставлення та запобігання булінгу.

Таке навчання дозволяє батькам не тільки краще зрозуміти потреби дитини, а й ефективно включатися в навчальний процес, підтримувати зусилля вчителів, уникати конфліктів, що базуються на нерозумінні.

Батьки дітей з ООП часто стикаються з високим рівнем стресу, емоційним вигоранням, соціальною ізоляцією. Надання їм психологічної підтримки – як індивідуальної, так і групової – є надзвичайно важливою складовою системи інклюзивної освіти. Групи взаємопідтримки батьків, участь у консультаційних заходах, інформування про успішні кейси сприяють покращенню емоційного стану, формуванню оптимістичного бачення майбутнього.

Результати численних досліджень підтверджують, що залученість батьків безпосередньо корелює з мотивацією до навчання та успішністю дитини. У

родині, де освіта дитини з ООП є пріоритетом, де є емоційна підтримка та віра в її сили, дитина частіше досягає позитивних результатів.

Ініціативні батьки можуть виступати не лише партнерами школи, а й соціальними агентами змін, які просувають ідеї інклюзії в громадах. Їхня участь у місцевих проєктах, програмах підтримки, діяльності батьківських об'єднань формує соціальний капітал, підвищує рівень обізнаності суспільства про права дітей з ООП [15].

Однак, на практиці реалізація участі батьків у команді супроводу не завжди є ефективною або повною, часто супроводжується низкою труднощів, які впливають на ефективність спільної роботи між батьками, педагогами, асистентами вчителя, психологами, логопедами та адміністрацією закладу освіти. Одна з головних проблем полягає у недостатній поінформованості та розумінні батьками своєї ролі в міждисциплінарній команді. Часто батьки не усвідомлюють, що їх участь у розробці, реалізації та коригуванні ІПР є не лише бажаною, але й необхідною умовою гармонійного розвитку дитини.

Також серйозною перешкодою є дефіцит довіри між батьками та іншими членами команди. Батьки можуть мати попередній негативний досвід взаємодії зі школою або медичними установами, що формує упереджене ставлення до КППС. Крім того, неспівпадіння поглядів на методи виховання і навчання, відмінності у стилях спілкування, культурні особливості родини можуть викликати напругу в комунікації. Часто батьки уникають конструктивного діалогу, вбачаючи у професійних рекомендаціях критику або втручання у приватне життя. Водночас, фахівці не завжди мають достатні комунікативні навички, щоб ефективно і делікатно донести свою позицію.

Ще труднощами є недостатня координація дій між усіма учасниками команди. У закладах освіти іноді відсутній чіткий розподіл функцій і відповідальності, а також інструменти зворотного зв'язку щодо виконання визначених завдань ІПР. Це призводить до того, що батьки не розуміють логіки дій інших фахівців або відчують себе виключеними з процесу прийняття рішень. Також можуть виникати ситуації, коли очікування батьків розходяться з

реальними можливостями школи, що створює додаткове напруження у стосунках і викликає взаємні звинувачення у неефективності.

Охарактеризуємо труднощі співпраці батьків та фахівців. Однією з найпоширеніших проблем сьогодні є *нестача взаєморозуміння між вчителем та батьками*. Часто батьки, переживаючи за майбутнє своєї дитини, мають завищені очікування від школи, вимагають адаптувати всю програму викладання під специфіку свого сина або дочки, очікуючи негайних результатів. Водночас інша категорія батьків, навпаки, може не виявляти активності, вважаючи, що відповідальність за розвиток учня лежить лише на педагогах. У таких умовах виникає асиметрія сприйняття: вчитель прагне методично й послідовно вирішувати освітні завдання, а батьки – або очікують дива за короткі терміни, або залишають дитину без належного батьківського моніторингу навчального процесу.

Іншою проблемною зоною є *емоційна напруга*, що може виникати в ході комунікації. Батьки часто сприймають вчителя як головного вирішувача долі дитини, що породжує стресові ситуації та очікування негайного втручання. У випадках складних поведінкових або академічних викликів, коли дорослі, не розуміючи механізмів прогресу, відчують безсилля і часто демонструють засудження або агресивність. Учителі, навіть з високим рівнем професійності, можуть зіштовхнутися з емоційною напругою, що виходить за межі професійного реагування; це вимагає додаткових психологічних ресурсів, здатності зберігати емпатію та психологічну витримку.

Третім аспектом є *недостатній рівень компетентності та поінформованості батьків щодо інклюзивного навчання*. Незважаючи на численні тренінги та інформаційні кампанії, багато батьків досі мають хибні уявлення про інклюзію: вони вважають, що це означає зниження стандартів або, навпаки, надзвичайне навантаження на дитину. Бракує розуміння педагогічних стратегій, які використовує школа, обмеженість знань про типи підтримки – гіперкорекція, асистивні технології, модифікація завдань. Часто батьки просто не усвідомлюють важливості власної участі у навчальному плануванні,

коригуванні індивідуальних потреб дитини, що призводить до недостатньої підтримки з їхнього боку.

Четвертою проблемою є *організаційно-логістичні труднощі*, які виникають при плануванні спільної роботи. Наприклад, низька злагодженість у плануванні зустрічей, конференцій, днів відкритих дверей. Для багатьох батьків дітей з ООП складно синхронізувати роботу, логістику та власний час із шкільним розкладом. Крім того, відсутність чітко налагодженого механізму комунікації (регулярних звітів про прогрес дитини, спільних консультацій обов'язково в організованому форматі) призводить до інформаційного вакууму. В результаті вчитель змушений витратити додатковий час на індивідуальні пояснення та в особливих випадках – навіть реагувати в кризових умовах, коли проблеми накопичуються.

П'ятим викликом часто стає *емоційне виснаження* педагога, яке на фоні вище зазначених факторів стрімко наростає. Вчителі, що працюють в інклюзивних класах часто стикаються з великим обсягом роботи: підготовка адаптованих матеріалів, індивідуальні консультації, ведення документації, проведення додаткового супроводу. Паралельно потрібно бути готовим до комунікації з батьками, які можуть демонструвати нерозуміння, негатив або бажання термінових змін. Відсутність адекватної системи професійної підтримки, супервізії та професійного розвитку лише поглиблює проблему, створюючи зону «професійного вигоряння» у педагогів.

Шостий аспект пов'язаний з *юридичною відповідальністю та обмеженнями*. Часто батьки мають питання, що регулюються законодавством про інклюзивну освіту, особливо щодо індивідуальних планів, кількості супровідників, обсягу ресурсів. Якщо школа не має достатніх можливостей або нормативна база ще не надана у повному обсязі, вчитель змушений пояснювати це батькам. Педагог, зазвичай, не є фахівцем-юристом і відчуває дискомфорт, коли спілкування вийшло на рівень нормативів, які незрозумілі ані педагогам, ані батькам.

Нарешті, ще одним викликом є *різноманіття очікувань і культурних особливостей*, які впливають на стиль комунікації. У деяких родинах панує довіра до педагогів і віра у систему, інші батьки, навпаки, стримані, обережні або скептичні щодо інституцій. Багато батьків орієнтовані на традиційні моделі виховання і не розуміють, чому сучасна школа застосовує активні методи, м'який підхід, інтеграційні практики. У такому випадку вчитель стикається зі складним балансом – поважати культурну ідентичність сім'ї, одночасно запроваджуючи інноваційний інклюзивний підхід.

Ці труднощі та проблеми можуть бути подолані за умови, якщо школа демонструє готовність до партнерства, підтримує батьків емоційно, надає інформативну й методичну допомогу, використовує доступну мову, запрошує до співпраці на рівних умовах [26].

У багатьох українських школах та дитсадках уже сформувалася практика активної співпраці з батьками в рамках інклюзивного підходу. Наприклад, в окремих громадах батьки є учасниками громадських організацій, які виступають партнерами освітніх закладів, проводять тренінги, виступають з ініціативами з удосконалення інклюзії.

У деяких закладах освіти батьки долучаються до створення адаптованих навчальних матеріалів, беруть участь у тематичних заходах з інклюзивної тематики, співпрацюють з ІРЦ та активно впливають на освітню політику закладу [48, с. 34].

Отже, батьки – це не просто глядачі, а активні творці інклюзивного освітнього середовища, без яких ефективна реалізація індивідуального супроводу дитини неможлива. Їхня участь у роботі КППС дозволяє забезпечити комплексну, безперервну, чутливу до потреб підтримку дитини в усіх сферах її життя. Саме партнерство, довіра, відкрита комунікація та взаємоповага між школою і родиною є запорукою того, що дитина з ООП зможе реалізувати свій потенціал і відчувати себе повноцінним членом суспільства.

1.3. Функції батьків у психолого-педагогічному супроводі дітей з особливими освітніми потребами

Батьки – це не лише учасники освітнього процесу, а й партнери, посередники, захисники, спостерігачі, мотиватори та комунікатори між дитиною, освітнім середовищем і зовнішнім світом.

Розглянемо основні функції батьків у супроводі дітей з ООП:

1. Емоційна підтримка. У житті кожної дитини родина є джерелом перших життєвих уроків, безумовної любові, безпеки та прийняття. Для дітей з ООП ця роль родини, а особливо батьків, набуває ще більшого значення. Однією з основоположних функцій батьків у процесі супроводу дитини з ООП є емоційна підтримка, яка охоплює всі етапи розвитку, навчання та соціалізації дитини.

Емоційна підтримка – це не лише слова заохочення чи фізична присутність. Це глибокий, постійний зв'язок, заснований на довірі, прийнятті, терплячому ставленні, розумінні переживань дитини. Емоційна підтримка виявляється в готовності слухати й чути, співпереживати, допомагати справлятися з труднощами, визнавати унікальність дитини та поважати її темп розвитку.

Батьки, які забезпечують емоційну підтримку своїй дитині сприяють формуванню позитивної самооцінки; допомагають розвинути емоційну стабільність; знижують рівень тривожності та страхів; мотивують до пізнавальної активності; сприяють соціалізації та комунікативній впевненості.

Дитина, яка відчуває підтримку вдома, значно краще адаптується до нових соціальних ситуацій – від навчання в класі до взаємодії з однолітками. Вона не боїться помилитися, знає, що її зрозуміють і приймуть незалежно від успіхів.

Нерідко батьки самі потребують емоційної підтримки, адже переживають складні етапи: діагностику, пошук навчального закладу, соціальний тиск, страхи за майбутнє дитини. Емоційне вигорання, тривожність, почуття провини чи самотності можуть заважати їм ефективно надавати дитині підтримку. Саме тому важливо, щоб і батьки отримували допомогу – від фахівців, груп взаємопідтримки, педагогів, громади.

Емоційна підтримка з боку батьків – це основа, на якій ґрунтується подальший розвиток дитини з ООП. Вона забезпечує почуття захищеності, впевненість у власній цінності, здатність долати труднощі. Без стабільної й щирої підтримки з боку родини жодні корекційні або освітні програми не будуть ефективними. Саме в родині дитина вчиться любити світ – і себе в ньому [43].

2. Інформаційна функція. Однією з важливих складових участі батьків у процесі інклюзивного навчання є інформаційна функція, що полягає у передачі достовірної, повної, актуальної інформації про дитину з ООП педагогічним працівникам, фахівцям КППС, ІРЦ та іншим задіяним сторонам. Успіх навчального процесу та соціалізації дитини значною мірою залежить від того, наскільки відомості про її потреби, особливості розвитку, поведінкові моделі й домашнє оточення враховуються при плануванні та реалізації ІПР.

Інформаційна функція охоплює не лише надання базової інформації про стан здоров'я дитини чи особливості її поведінки. Вона включає постійну, двосторонню комунікацію між батьками та педагогами, обмін спостереженнями, оцінками, коментарями щодо динаміки розвитку дитини, її настрою, реакції на певні навчальні ситуації, взаємодію з однолітками тощо.

Батьки є найближчими спостерігачами за життям дитини в позашкільному середовищі. Вони бачать ті аспекти, які недоступні педагогу: особливості сну, харчування, настроїв, сімейної динаміки, реакцій на зміни, нові ситуації. Саме ця інформація дозволяє створити цілісне уявлення про дитину і реалізувати дійсно індивідуальний підхід у навчанні.

Якісна інформаційна взаємодія забезпечує послідовність підтримки між домом і школою; підвищує ефективність командної роботи фахівців; зменшує ризики конфліктів, непорозумінь та емоційного вигорання; сприяє психологічній стабільності дитини, оскільки усі сторони діють узгоджено; формує атмосферу довіри та партнерства між батьками і закладом освіти.

Інформаційна функція батьків у супроводі дитини з ООП є основою ефективної комунікації та передумовою успішного освітнього процесу. Завдяки щирому обміну знаннями, спостереженнями, досвідом між родиною та

фахівцями, можливо створити дійсно індивідуальний, гуманний і результативний підхід до кожної дитини. Ця функція є не лише технічною або організаційною – вона є мостом між світом дитини і системою освіти, який забезпечує їй підтримку, розуміння і можливість реалізувати свій потенціал [9, с. 212].

3. Навчальна функція. Однією з найважливіших функцій батьків у супроводі дитини з ООП є навчальна функція. Вона передбачає їхню участь у здобутті знань, формуванні навичок, підтримці інтересу до навчання, реалізації ІПР.

Навчальна функція батьків охоплює цілісну систему взаємодій з дитиною вдома, яка спрямована на закріплення знань, здобутих у школі; розвиток пізнавальних інтересів; удосконалення мовлення, мислення, моторики; формування навичок самообслуговування, просторової орієнтації, поведінкової саморегуляції.

Особливістю цієї функції є те, що вона реалізується не лише в умовах спеціально організованих занять, а й у повсякденних ситуаціях – під час прогулянок, ігор, побутових справ. Батьки стають постійними вчителями дитини, орієнтуючись на її темп, потреби та емоційний стан.

Реалізація навчальної функції передбачає постійний контакт із вчителями батьки отримують рекомендації щодо адаптації завдань; повідомляють про труднощі чи досягнення дитини вдома; погоджують форми підтримки (візуальний супровід, тактильні засоби, інструкції в малюнках тощо).

Спільне планування роботи дозволяє узгодити дії школи та родини, зробити навчання дитини цілісним і стабільним.

Навчальна функція батьків — це системна, щоденна діяльність, яка тісно пов'язана з усіма аспектами життя дитини з ООП. Саме батьки, як найближче оточення, здатні створити умови, в яких дитина почуватиметься спокійно, впевнено і відкрито до нових знань. Успіх інклюзивної освіти значною мірою залежить від активної, мотивованої й свідомої участі батьків у процесі навчання [37, с. 139].

4. Організаційна функція. Підтримка дітей з ООП вимагає від батьків не лише емоційної чутливості чи педагогічної компетентності, а й вміння організувати простір, час, умови та взаємодію дитини з навколишнім середовищем. Цей комплекс дій і рішень складає зміст організаційної функції батьків. Її реалізація створює основу для успішного виконання інших функцій – навчальної, емоційної, комунікативної, інформаційної.

Організаційна функція – це забезпечення стабільного, структурованого та комфортного режиму життя дитини, створення умов для навчання, відпочинку, розвитку, виконання ІПР, а також координація між усіма учасниками освітнього процесу. Вона включає щоденне планування, управління часом, підготовку до занять, підтримку контактів із педагогами й фахівцями, облік рекомендацій ІРЦ.

Організаційна функція створює структуроване середовище, яке необхідне для навчання і розвитку дітей з ООП. Вона дозволяє мінімізувати хаос і перенавантаження; сприяти формуванню звичок і самостійності; підтримати адаптацію до шкільних умов; забезпечити сталість і передбачуваність, що знижує рівень тривоги.

Організаційна функція батьків у супроводі дітей з ООП – це невід’ємна частина комплексної підтримки, яка потребує уваги, гнучкості, дисципліни й співпраці з фахівцями. Вона забезпечує стабільність, упорядкованість та ефективність освітнього процесу. Завдяки правильно організованому життю вдома дитина з ООП отримує змогу повноцінно реалізувати свій потенціал [38, с. 32].

5. Захисна та правозахисна функція. У контексті інклюзивної освіти батьки дітей з ООП не лише підтримують, навчають і організовують життєвий простір дитини, а й відіграють надзвичайно важливу захисну і правозахисну роль. Вони стають не просто членами команди супроводу, а представниками і захисниками прав та інтересів своєї дитини в освітньому, соціальному та юридичному середовищах. Ця функція є особливо актуальною в умовах, коли система ще адаптується до інклюзивного підходу і часто стикається з бар’єрами – як організаційними, так і культурними.

Захисна функція батьків полягає у забезпеченні фізичної, психологічної, соціальної та моральної безпеки дитини. Правозахисна функція – у відстоюванні її прав на освіту, підтримку, повагу до гідності, рівність, доступ до ресурсів і повноцінну участь у суспільному житті.

Батьки першими виявляють порушення прав дитини, реагують на випадки дискримінації, булінгу, недоступності освітнього середовища чи неадекватного ставлення педагогів. Вони можуть і повинні виступати ініціаторами змін, звернень до адміністрації, органів місцевого самоврядування, ІРЦ, а у складних випадках – до судових або правозахисних інституцій.

У разі необхідності батьки можуть звернутися до керівництва закладу, ІРЦ, управлінь освіти, громадських організацій.

Юридичне представництво інтересів дитини. Батьки представляють дитину у всіх інституціях беруть участь у засіданнях команди супроводу; підписують та контролюють виконання ІПР; оскаржують рішення, які не відповідають потребам дитини; готують документи, заяви, запити в офіційні структури.

Захисна функція батьків вимагає високої обізнаності у правах дитини; психологічної стійкості та впевненості у спілкуванні з представниками установ; вміння документально фіксувати факти порушень.

Проте саме батьки найчастіше виступають першою та найефективнішою ланкою у системі правового захисту дитини з ООП. Їх активна позиція може змінити не лише ситуацію конкретної дитини, а й вплинути на культуру інклюзивності в цілому закладі освіти чи громаді.

Захисна та правозахисна функція батьків – це не лише обов'язок, а й право діяти в інтересах своєї дитини, забезпечуючи їй гідне місце у навчальному середовищі та суспільстві. Завдяки активності, небайдужості та юридичній обізнаності батьків, діти з ООП отримують шанс на рівний доступ до освіти, безпечне і підтримуюче середовище та повноцінне дитинство [43].

6. Комунікативна функція. Однією з ключових ролей, яку виконують батьки, є комунікативна функція, що полягає в налагодженні та підтримці

регулярного, продуктивного обміну інформацією між дитиною, фахівцями закладу освіти, ІРЦ, адміністрацією, а також соціальним оточенням дитини. Через комунікацію батьки забезпечують цілісність освітнього маршруту та емоційну стабільність дитини.

Комунікативна функція передбачає, що батьки:

- виконують роль посередника між дитиною та зовнішнім середовищем;
- передають фахівцям важливу інформацію про емоційний стан, зміни в поведінці або самопочутті дитини;
- інтерпретують педагогічні вимоги у доступній формі для дитини вдома;
- координують дії всіх сторін, щоб уникнути суперечностей у підходах до дитини.

Особливо це актуально, якщо дитина має порушення мовлення, труднощі у вираженні емоцій, або в умовах сенсорних порушень, коли самостійна комунікація з навколишнім світом є утрудненою. Батьки в таких випадках часто виступають як «голос» дитини, який дозволяє її потребам бути почутими.

Основні напрями реалізації комунікативної функції:

- комунікація з педагогами та асистентом учителя. Батьки щоденно або щотижнево інформують педагогів: про успішність засвоєння матеріалу вдома; про труднощі, які виникають під час виконання домашніх завдань; про зміни у стані дитини (фізичному, емоційному); про результати виконання індивідуальних рекомендацій. Вони також отримують зворотний зв'язок від педагогів і спільно шукають ефективні форми підтримки дитини;
- спілкування з фахівцями (психолог, вчителі-дефектологи). Комунікація з фахівцями допомагає: адаптувати методики до домашнього використання; уточнювати мету корекційних занять; оцінювати результати психологічного або логопедичного впливу; передавати спостереження з повсякденного життя дитини, які можуть не проявлятися в школі. Це дозволяє зробити ІПР більш точною, динамічною та дієвою;
- участь у засіданнях команди психолого-педагогічного супроводу. На таких зустрічах батьки мають змогу: висловити власну думку щодо потреб

дитини; проаналізувати попередні досягнення; вносити пропозиції щодо змін в ППР; обговорювати складні ситуації з фахівцями. Активна й конструктивна участь батьків у таких засіданнях є основою командної роботи;

- комунікація з іншими батьками та громадськістю. Батьки можуть підтримувати зв'язок з іншими родинами, ділитися досвідом, створювати спільноти взаємопідтримки, брати участь у заходах школи. Це сприяє: формуванню позитивного соціального оточення; зменшенню стигматизації дітей з ООП; об'єднанню зусиль у захисті прав дітей; реалізації проєктів інклюзивної освіти на місцевому рівні.

Ефективна комунікація батьків із суб'єктами освітнього процесу дозволяє:

- попереджати конфліктні ситуації;
- оперативно вирішувати проблеми;
- уникати суперечностей у підходах до дитини вдома та в школі;
- будувати атмосферу взаємоповаги, довіри й спільної відповідальності.

Комунікативна функція батьків – це не лише інформування чи реагування на запити школи, а повноцінна взаємодія, заснована на партнерстві, відкритості, бажанні допомогти дитині адаптуватися та розвиватися. Вона відіграє центральну роль у формуванні єдиного освітнього простору, де дитина з особливими потребами відчуває себе зрозумілою, підтриманою і прийнятою. Розвинена комунікативна культура батьків – це запорука ефективного супроводу дитини в інклюзивному середовищі [39, с. 68-70].

7. Партнерська функція. Партнерська функція батьків виявляється однією з ключових умов успішної адаптації, розвитку та соціалізації дітей з ООП. Ця функція полягає у активному, конструктивному й відповідальному співробітництві родини з КППС, участі в ухваленні рішень, спільному плануванні, реалізації та оцінці індивідуальної освітньої траєкторії дитини.

Партнерство між батьками і школою – це не формальна присутність на засіданнях чи підписання документів, а відкрита взаємодія на рівних, побудована на спільній меті – забезпечити найкращі умови для розвитку дитини з ООП. Батьки виконують партнерську функцію, коли:

- беруть участь у розробці ІІР;
- взаємодіють із педагогами на засадах довіри та поваги;
- погоджують і підтримують освітні цілі вдома;
- беруть на себе відповідальність за частину супроводу;
- активно реагують на труднощі або зміни в стані дитини [42].

Партнерство передбачає не лише розподіл функцій, а й спільну рефлексію, коли школа та родина разом аналізують результати, обговорюють виклики та шукають рішення.

Для того, щоб партнерська функція батьків реалізувалася повною мірою, необхідно дотримуватися таких принципів:

- *взаємна повага*: визнання досвіду, поглядів і компетентності один одного;
- *прозорість*: відкритий доступ до інформації про процес і результати навчання;
- *довіра*: готовність до чесного діалогу без страху бути засудженим;
- *регулярність комунікації*: планові зустрічі, зворотний зв'язок, моніторинг;
- *підтримка з боку школи*: надання консультацій, методичної допомоги, ресурсів для реалізації рекомендацій ІІР.

Партнерська функція батьків у супроводі дитини з ООП – це не епізодична участь, а системна, осмислена співпраця на засадах рівноправності й спільної відповідальності. Вона створює умови для гармонійного розвитку дитини, формує командну культуру у школі, зміцнює інклюзивне середовище.

Успішне партнерство між школою та родиною – це не лише шлях до кращих результатів навчання, а й до глибшого розуміння потреб дитини, що дозволяє повною мірою реалізувати її потенціал [41, с. 127].

Отже, функції батьків у супроводі дитини з ООП є ключовими в контексті забезпечення її успішного розвитку та інтеграції. Комплексна участь батьків сприяє не лише стабільному емоційному фону, а й високій якості освітнього процесу, що враховує потреби дитини. Співпраця родини і школи – основа ефективної інклюзії.

РОЗДІЛ 2.

ДОСЛІДЖЕННЯ РОЛІ БАТЬКІВ У ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОМУ СУПРОВОДІ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

2.1 Методика вивчення ролі батьків у психолого-педагогічному супроводі дітей з особливими освітніми потребами та аналіз результатів дослідження

Нами було проведено дослідження на базі ліцеїв № 3, 12 м. Кам'янець-Подільський. Метою емпіричного дослідження було вивчення ролі батьків у процесі психолого-педагогічного супроводу дітей з ООП, зокрема рівня їхньої обізнаності, готовності до співпраці, форм та частоти взаємодії з фахівцями, очікувань, труднощів та побажань щодо покращення співпраці. Завдання полягало у зборі, аналізі та інтерпретації даних з метою формування практичних рекомендацій для підвищення ефективності взаємодії інклюзивних закладів з батьками дітей з ООП.

У дослідженні взяли участь 40 респондентів – 30 батьків (чи інших законних представників) дітей з ООП, які навчаються в закладах загальної середньої освіти з інклюзивною формою навчання та 10 педагогів, що працюють з цими дітьми .

Дослідження базувалося на методі анкетування. Було розроблено структуровані анкети (Додаток А та Додаток Б), які містили як закриті (вибір одного або кількох варіантів), так і відкриті питання для глибшого аналізу відповідей батьків та педагогів.

Анкета 1 для батьків дітей з ООП чи інших законних представників (Додаток А) охоплювала такі блоки:

1. Загальні відомості про респондента (ступінь спорідненості з дитиною).
2. Рівень обізнаності щодо команди психолого-педагогічного супроводу.
3. Готовність до участі в роботі команди.
4. Форми участі, які вважаються прийнятними.
5. Частота бажаних зустрічей з командою фахівців.

6. Очікувана допомога з боку фахівців.
7. Рівень задоволеності поточною співпрацею.
8. Труднощі, що виникають під час взаємодії з фахівцями.
9. Побажання щодо удосконалення процесу супроводу.

Анкета 2 для педагогів (Додаток Б) охоплювала такі блоки:

1. Інформованість батьків про мету і завдання команди.
2. Ініціатива батьків у співпраці з педагогами.
3. Зацікавленість батьків у розвитку і підтримці своєї дитини.
4. Вміння батьків конструктивно взаємодіяти з педагогами.
5. Дотримання батьками рекомендацій педагогів.
6. Частота участі в зустрічах.
7. Бар'єри, що заважають активній участі.
8. Підтримка, яку потребують батьки.
9. Рівень готовності батьків до участі в команді.

Анкетування проводилося в онлайн-форматі за допомогою Google Forms, що забезпечило анонімність, зручність доступу та можливість швидкої обробки результатів. Респондентам було надано пояснення мети дослідження та умови конфіденційності. Участь була добровільною, жодного тиску на респондентів не здійснювалося.

Збір даних тривав протягом одного тижня. Усі отримані відповіді були зафіксовані та знеособлені перед подальшим аналізом.

Отримані результати було оброблено кількісними методами – обчисленням абсолютних і відносних часток (у відсотках) для кожного варіанта відповіді. Для візуалізації даних були побудовані горизонтальні діаграми (гістограми), що полегшують інтерпретацію тенденцій.

Також проведено якісний аналіз вільних відповідей (де це було можливо) з метою виокремлення найчастіше повторюваних побажань або бар'єрів.

Дослідження відповідало етичним стандартам соціально-педагогічної науки. Респонденти давали усвідомлену згоду на участь у дослідженні, мали

змогу відмовитися на будь-якому етапі. Дані оброблялися в узагальненому вигляді, що виключало можливість ідентифікації окремих учасників.

Дослідження має ряд обмежень, пов'язаних із невеликою вибіркою та регіональною специфікою респондентів. Крім того, обмежений доступ до Інтернету або цифрової грамотності в окремих родинах міг вплинути на залучення більшої кількості учасників.

Отже, організація та проведення дослідження були здійснені з урахуванням наукових та етичних принципів, що забезпечило достовірність отриманих результатів. Методика виявилася ефективною для аналізу ролі батьків у системі психолого-педагогічного супроводу дітей з ООП, а її результати можуть бути використані для оптимізації освітньої практики та формування партнерських відносин між родиною й закладом освіти.

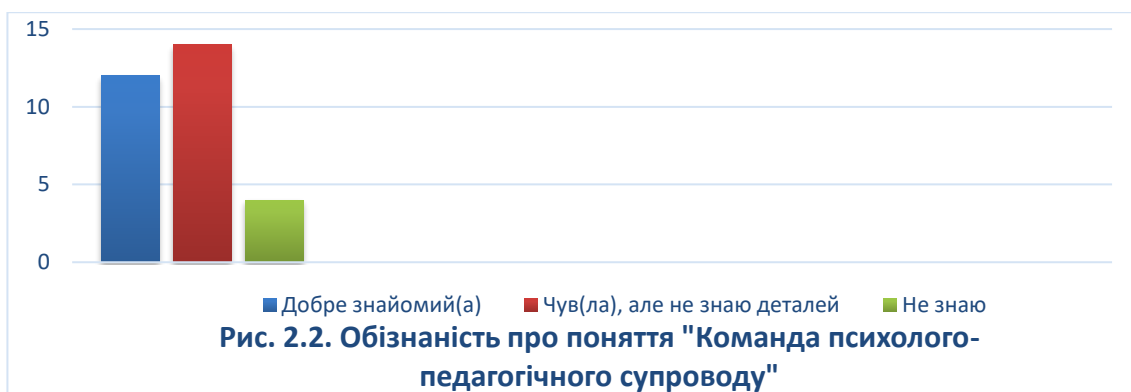
Проаналізуємо отримані результати дослідження ролі батьків у супроводі дітей з ООП.

Аналіз анкети для батьків.

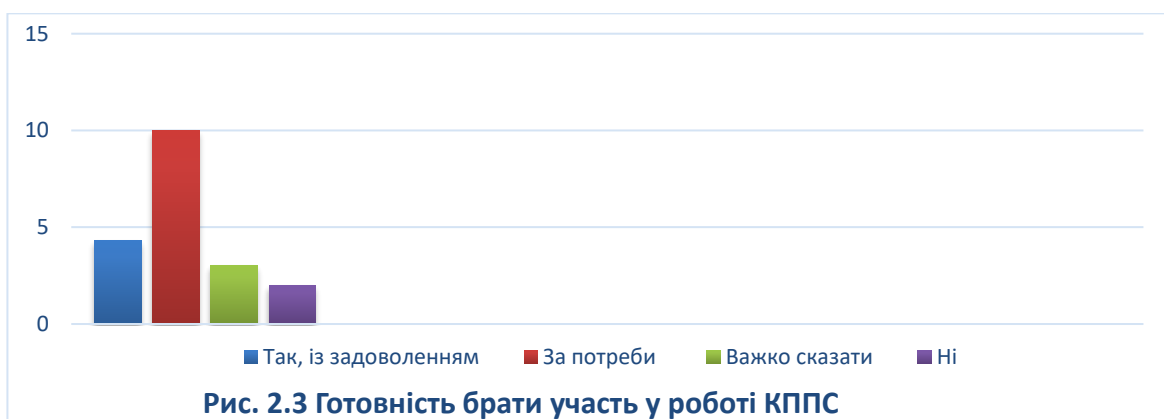
Під час дослідження нами були отримані такі результати:

Аналіз результатів дослідження свідчить, що 60% респондентів- матері, 33% – батьки і 7% – інше. Це вказує на те, що саме матері найчастіше беруть участь у супроводі дитини. Жінки традиційно беруть на себе основну відповідальність за виховання дітей, у тому числі з ООП. Це свідчить про необхідність додаткових заходів для залучення батьків, зокрема через консультації та спільні заходи.

З даного рисунку 2.2 ми бачимо, що 40% респондентів добре знайомі з поняттям «Команда психолого-педагогічного супроводу», 47% – чув(ла), але не знають деталей та 13% – не знайомі з цим поняттям. Лише менше половини респондентів глибоко обізнані з сутністю та функціями команди супроводу. Високий відсоток часткової або повної необізнаності вказує на дефіцит інформаційно-роз'яснювальної роботи з боку освітнього закладу.

13% опитаних нами респондентів із задоволенням готові брати участь у роботі КППС, 33% – готові лише з потреби до участі, 10% опитуваним важко відповісти, а 6% – не готові. Отже, 62% респондентів готові до активної або умовної участі, що є позитивним показником мотивації. Це створює основу для ефективної взаємодії фахівців і батьків за умови належної організації роботи КППС. Важливо враховувати потребу в гнучкому форматі залучення для тих, хто сумнівається або має обмежені ресурси.

Результати свідчать, що батьки найбільше схильні до форм участі, пов'язаних із наданням інформації та отриманням консультацій:

Надання інформації про дитину – 90 %: практично всі батьки готові ділитися даними про розвиток, потреби та особливості своєї дитини.

Консультації з фахівцями – 80 %: велика частина батьків цінує можливість отримувати поради та рекомендації для підтримки розвитку дитини.

Участь у засіданнях команди – 70 % та розробка ІПР – 60 %: значна частина батьків готова брати участь у розробці ІПР.

Участь у тренінгах/семінарах для батьків – 57 %: батьки зацікавлені у підвищенні власної компетентності та набутті навичок корекційно-розвиткової роботи з дітьми.

Спостереження за дитиною під час занять – 47 %: майже половина батьків готова активно спостерігати за процесом навчання та розвитку своїх дітей .

Інше – 10 %: можуть включати індивідуальні форми участі, наприклад, допомогу у позашкільних заходах або організацію домашніх вправ.

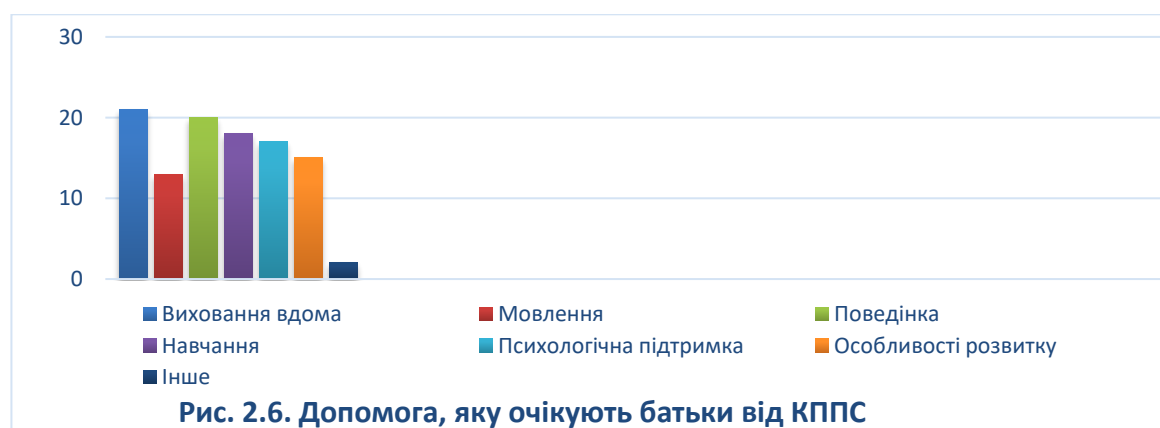
Батьки надають перевагу активній, але гнучкій участі, яка поєднує надання інформації, консультації та участь розвитку дитини.

Респонденти готові зустрічатись з командою фахівців:

- раз на місяць – 40 %;
- раз на семестр – 30 %;
- у разі потреби – 25 %;
- не готові – 5 %.

Більшість респондентів (70 %) віддають перевагу регулярним зустрічам. Водночас четверта частина схильна до епізодичних контактів. Це вимагає гнучкого графіку і персоналізованого підходу.

Ми бачимо, що батьки очікують від фахівців команди супроводу насамперед практичної та конкретної допомоги у розвитку та вихованні дитини:

Рекомендації щодо виховання вдома – 70 %: найбільша частка батьків прагне отримувати поради щодо організації домашнього середовища та ефективних методів виховання.

Поради щодо поведінки дитини – 65 %: батьки зацікавлені у стратегічних підходах до корекції поведінки та формування позитивних навичок.

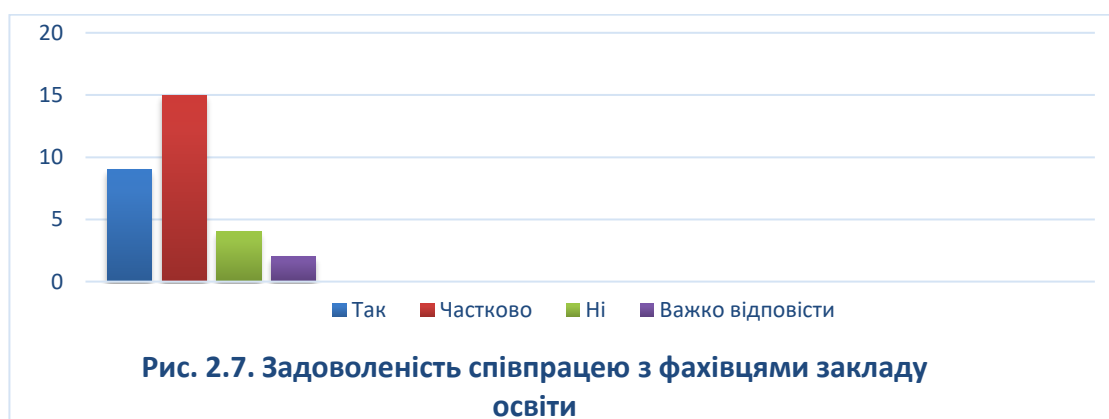
Допомога у навчанні – 60 %: важливою є підтримка у навчальному процесі та розвитку пізнавальних здібностей.

Психологічна підтримка – 55 % та консультації щодо особливостей розвитку – 50 %: значна частина батьків потребує роз'яснень щодо індивідуальних особливостей дитини та емоційної підтримки.

Поради щодо розвитку мовлення – 45 %: менша, але помітна частка батьків очікує допомоги у розвитку комунікативних навичок.

Інше – 5 %: можуть включати допомогу у соціалізації, дозвіллі або організації додаткових заходів для дитини.

Батьки прагнуть отримувати комплексну практичну підтримку, яка поєднує поради щодо виховання, поведінки, навчання та психологічний супровід, що свідчить про їхню активну зацікавленість у розвитку та благополуччі своєї дитини.

Результати свідчать про різний рівень задоволеності батьків співпрацею з фахівцями закладу освіти:

Повністю задоволені – 30 %: частина батьків оцінює співпрацю як ефективну та комфортну, вони отримують необхідну підтримку і мають можливість брати активну участь у процесі супроводу.

Частково задоволені – 50 %: більшість батьків визнає позитивні сторони співпраці, але відчуває потребу у більш активній комунікації, додаткових консультаціях або підтримці.

Не задоволені – 15 %: певна частина батьків вважає, що співпраця недостатньо ефективна або не відповідає їхнім очікуванням.

Важко відповісти – 5 %: деякі батьки не мають чіткого уявлення про рівень співпраці або не можуть його оцінити.

Загалом батьки оцінюють співпрацю як задовільну, проте існує потреба у підвищенні її ефективності, зокрема через активніше залучення батьків, регулярне інформування та розвиток навичок партнерства.

З рисунку 2.8 ми бачимо про наявність певних труднощів у співпраці батьків з фахівцями закладу освіти:

Відсутність зворотного зв'язку – 60 %: найбільш поширена проблема, що свідчить про потребу в регулярному інформуванні батьків про розвиток дитини, результати корекційної роботи та рекомендації фахівців.

Недостатня проінформованість – 55 %: батьки вказують на брак чіткої та доступної інформації про мету та завдання команди супроводу, ІПР та конкретні методи роботи з дитиною.

Брак часу – 50 %: значна частина батьків відчуває труднощі через обмеження часу для участі у засіданнях, консультаціях та спостереженні за процесом навчання.

Не виникало труднощі в 25 %: четверта частина батьків оцінює співпрацю без проблем, що свідчить про позитивний досвід взаємодії з фахівцями.

Інше: можуть включати індивідуальні фактори, наприклад, труднощі у застосуванні рекомендацій вдома або специфічні обставини сім'ї.

Основними бар'єрами для ефективної співпраці є відсутність зворотного зв'язку та недостатня інформованість батьків, а також обмеження часу. Для

підвищення ефективності рекомендується регулярно надавати батькам зворотний зв'язок, роз'яснювати методики та забезпечувати гнучкі форми участі.

Результати свідчать про прагнення респондентів до більш активної, структурованої та практично орієнтованої співпраці з фахівцями закладу:

Детальні звіти про успіхи дитини – 75 %: найбільша частка батьків бажає отримувати системну інформацію про досягнення та прогрес дитини, що допомагає планувати домашню підтримку та оцінювати ефективність рекомендацій.

Більше практичних порад – 70 %: важливою є конкретна допомога у вихованні, навчанні та розвитку дитини, яка легко застосовується вдома.

Гнучкий графік зустрічей – 65 %: батьки потребують можливості брати участь у командних зустрічах та консультаціях у зручний для них час.

Регулярні консультації – 60 %: батьки цінують постійний контакт із фахівцями для обговорення питань розвитку дитини та отримання своєчасних рекомендацій.

Інше – 5 %: можуть включати індивідуальні побажання, наприклад, участь у тренінгах, спостереження за заняттями або організацію додаткових активностей для дитини.

Респонденти прагнуть більш системної та практично орієнтованої взаємодії з командою супроводу, що поєднує інформування про прогрес дитини, регулярні консультації, практичні поради та гнучкі форми участі. Частота:

- детальні звіти – 75 %;
- практичні поради – 70 %;

- гнучкий графік – 65 %;
- регулярні консультації – 60 %;
- інше – 5 %.

Проаналізуємо результати анкетування педагогів:

Отримані дані свідчать про достатньо високий рівень інформованості батьків щодо мети та завдань команди психолого-педагогічного супроводу. Так, 80 % респондентів зазначили, що добре поінформовані, а 20 % – частково володіють цією інформацією. Жоден із опитаних не обрав варіант «ні», що свідчить про відсутність повної необізнаності серед батьків.

Результати свідчать, що переважна більшість батьків (80%) активно проявляють ініціативу у співпраці з педагогами та фахівцями команди психолого-педагогічного супроводу. Це свідчить про високий рівень партнерської взаємодії між родинами та закладом освіти, а також про усвідомлення батьками власної ролі у підтримці розвитку дитини з ООП.

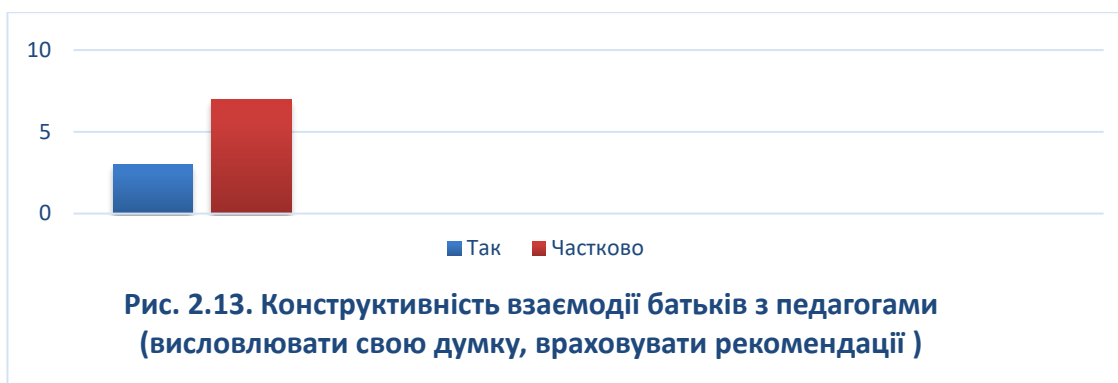
Водночас 20% респондентів залучаються лише за ініціативою педагогів, що вказує на певну пасивність або недостатню мотивацію до самостійної участі. Така ситуація потребує додаткової уваги з боку педагогів — варто розробити механізми стимулювання активності батьків, зокрема через батьківські збори, тренінги, індивідуальні консультації та залучення до спільних заходів.

Загалом результати демонструють позитивну тенденцію до активної співпраці, однак залишаються певні резерви для підвищення рівня ініціативності всіх батьків у процесі психолого-педагогічного супроводу.

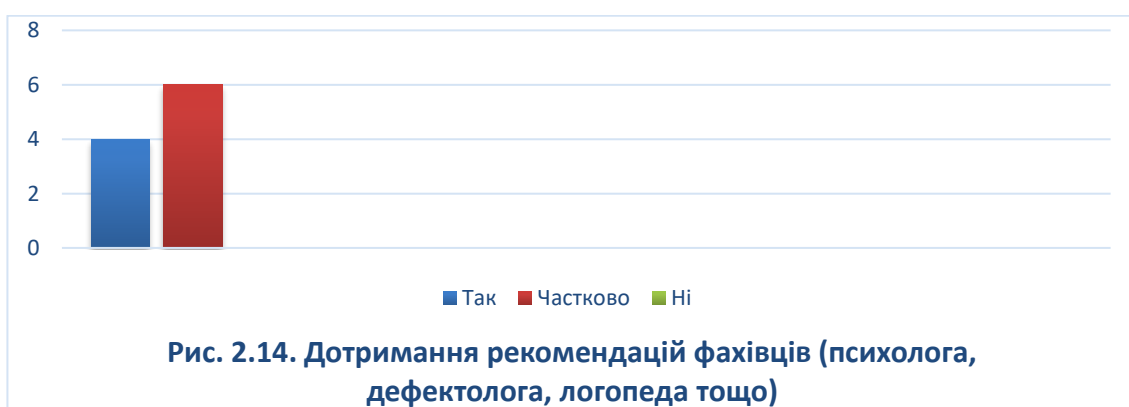
Отримані результати показують, що усі батьки виявляють певний рівень зацікавленості у розвитку та підтримці своєї дитини. Зокрема, 30 % респондентів є високо зацікавленими, тобто активно беруть участь у навчально-виховному процесі, співпрацюють із педагогами та фахівцями, прагнуть удосконалювати умови розвитку своєї дитини. Водночас 70 % опитаних проявляють часткову зацікавленість, що може свідчити про нестачу інформації, часу або розуміння власної ролі у підтримці дитини з ООП. Це вказує на необхідність подальшої просвітницької роботи, спрямованої на формування у батьків високого рівня мотивації та усвідомлення значущості їхньої участі у психолого-педагогічному супроводі.

Таким чином, можна зробити висновок, що рівень зацікавленості батьків загалом позитивний, однак існує потреба у посиленні партнерської взаємодії та підвищенні активності більшої частини батьківської спільноти.

Результати опитування свідчать, що лише 30 % батьків уміють конструктивно взаємодіяти з педагогами, тобто можуть відкрито висловлювати власну думку, аргументовано обговорювати питання, що стосуються розвитку дитини, та враховувати рекомендації фахівців. Натомість 70 % респондентів зазначили, що володіють цими навичками лише частково, що може бути зумовлено невпевненістю у власній компетентності, емоційною напругою або браком досвіду конструктивного діалогу з педагогами. Позитивним є те, що жоден із опитаних не продемонстрував повної відсутності навичок взаємодії, тобто існує потенціал для їх подальшого розвитку.

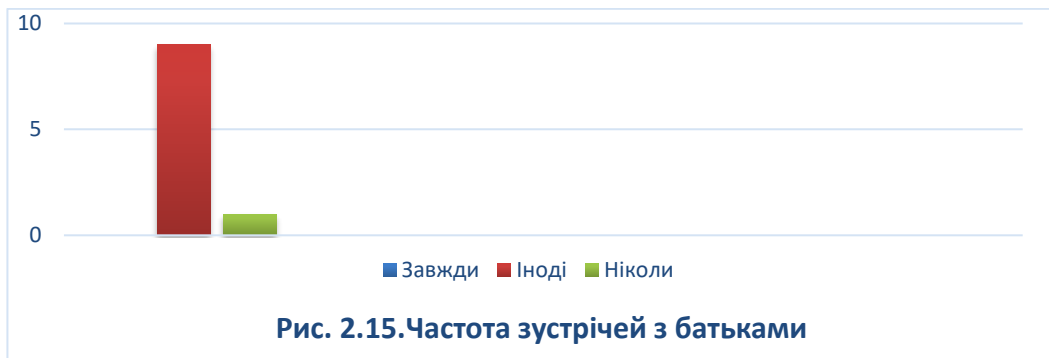
Можна зробити висновок, що батьки загалом налаштовані на співпрацю, проте потребують додаткової підтримки з боку педагогів і фахівців команди супроводу. Рекомендовано організувати тренінги, консультації та спільні зустрічі, спрямовані на формування навичок ефективного спілкування, активного слухання та партнерства в інтересах дитини.

Отримані результати показують, що 40 % батьків дотримуються рекомендацій фахівців (психолога, дефектолога, логопеда тощо), що свідчить про їхню високу відповідальність, розуміння важливості корекційно-розвиткової

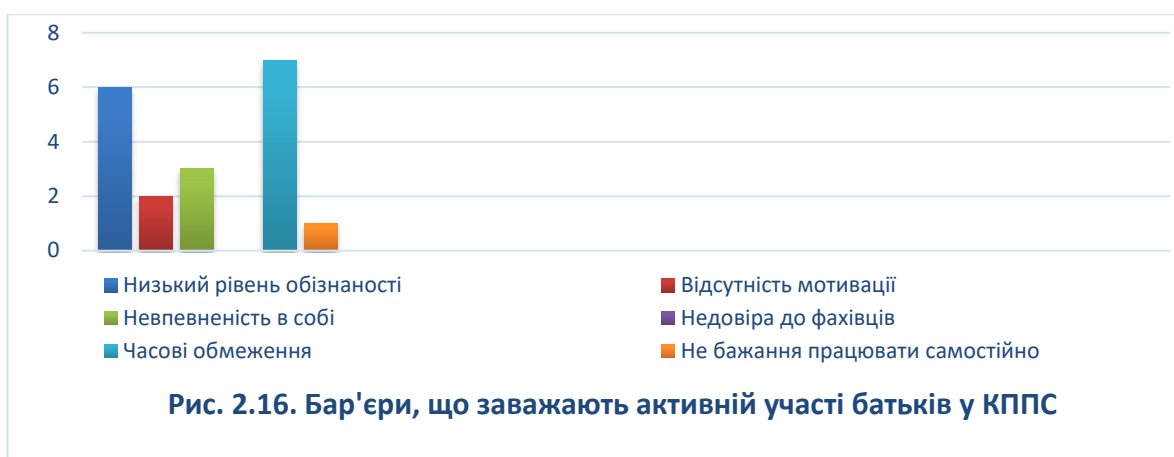
роботи та прагнення забезпечити своїй дитині максимально сприятливі умови для розвитку. Водночас 60 % респондентів виконують рекомендації лише частково, що може бути пов'язано з нестачею часу, ресурсів або недостатнім усвідомленням значущості систематичного виконання порад спеціалістів. Така ситуація вказує на необхідність посилення зворотного зв'язку між фахівцями та батьками, надання практичних порад і демонстрацій ефективності запропонованих методів.

Таким чином, загальний рівень відповідальності батьків є достатнім, однак існує потреба у подальшому підвищенні мотивації до системного виконання рекомендацій фахівців, що сприятиме більш успішній реалізації індивідуальної траєкторії розвитку дитини.

Результати свідчать, що жоден із батьків не бере участь у командних зустрічах, консилиумах або ІПР систематично («завжди»), що вказує на відсутність повної регулярної участі у процесі психолого-педагогічного супроводу. 90 % респондентів беруть участь лише іноді, тобто їхня присутність залежить від конкретних ситуацій або ініціативи педагогів. Це свідчить про часткову залученість і недостатню регулярність комунікації, що може знижувати ефективність взаємодії та реалізації ІПР дитини.

Загалом результати демонструють, що батьки зацікавлені у взаємодії з фахівцями, але потребують стимулювання для регулярної участі. Рекомендовано розробити зручні механізми залучення батьків, наприклад, гнучкий графік зустрічей, онлайн-консультації, інформування про важливість систематичної участі.

Отримані дані вказують на кілька основних бар'єрів, які заважають активній участі батьків у роботі КППС:

Часові обмеження – 70 %: найпоширеніша перешкода, що свідчить про те, що батьки мають недостатньо часу для регулярної участі у зустрічах, консиліумах чи засіданнях, на яких розробляються ІПР.

Низький рівень обізнаності – 60 %: значна частина батьків недостатньо поінформована про мету, завдання та можливості КППС, що обмежує їхню активність.

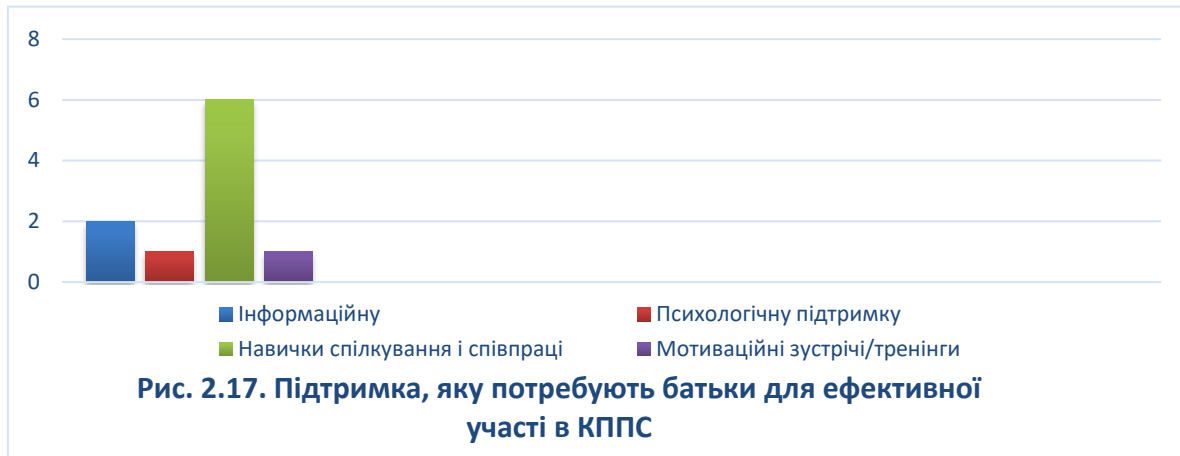
Невпевненість у собі – 30 %: деякі батьки відчувають сумніви щодо власних знань або компетентності, що стримує їхню ініціативу.

Відсутність мотивації – 20 %: окремі батьки не проявляють достатньої внутрішньої зацікавленості у співпраці.

Недовіра до фахівців – 0 %: бар'єр відсутній, що свідчить про позитивне ставлення батьків до фахівців.

Інше – 10 %: можуть включати індивідуальні фактори (наприклад, здоров'я, сімейні обставини).

Для підвищення залученості батьків рекомендується гнучке планування зустрічей, доступна інформаційна підтримка.

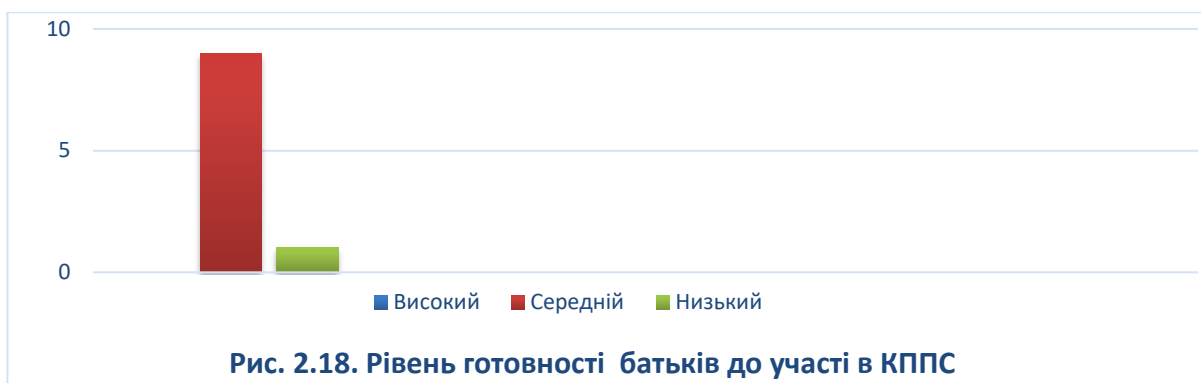
Результати показують, що найбільшу потребу батьки відчують у розвитку навичок спілкування та співпраці – 60 %. Це свідчить про те, що ефективна взаємодія з педагогами та фахівцями команди супроводу потребує практичних умінь конструктивного діалогу, активного слухання та врахування рекомендацій спеціалістів.

Інформаційна підтримка – 20 %: частина батьків потребує детальнішого роз'яснення функцій команди, змісту ІПР та ролі батьків у психолого-педагогічному супроводі.

Психологічна підтримка – 10 % та мотиваційні зустрічі/тренінги – 10 %: окремі батьки потребують допомоги у подоланні стресу, невпевненості або формуванні внутрішньої мотивації для активної участі.

Інше: можуть включати такі індивідуальні потреби, як консультації з конкретних питань розвитку дитини або практичні поради щодо виконання рекомендацій фахівців.

Отже, для підвищення ефективності участі батьків у команді супроводу ключовим є розвиток комунікативних навичок, а також надання доступної інформації та психологічної підтримки.

Результати свідчать, що більшість батьків (90 %) мають середній рівень готовності до участі в команді психолого-педагогічного супроводу. Це означає, що вони зацікавлені у співпраці, частково володіють необхідними навичками та інформацією, але потребують додаткової підтримки та розвитку компетентностей для більш ефективної взаємодії з педагогами та фахівцями. 10 % батьків мають низький рівень готовності, що свідчить про певну пасивність або невпевненість у власних можливостях для участі у супроводі дитини.

Загалом рівень готовності батьків позитивний, проте існує потреба у системній роботі з підвищення мотивації, розвитку комунікативних навичок та надання інформаційної та психологічної підтримки, щоб усі батьки змогли ефективно брати участь у КППС.

Отже, усі ці дані підтверджують важливість інтеграції батьків у команду супроводу та необхідність гнучких, адаптивних форм співпраці.

2.2. Програма формування ефективної взаємодії педагогів з батьками дітей з ООП.

Щоб співпраця між батьками та педагогами була результативною, необхідно вибудувати взаємини, засновані на повазі, довірі та відкритому спілкуванні. Важливо регулярно ділитися з батьками інформацією про досягнення та труднощі дитини, проводити спільні зустрічі та обговорення. Це допомагає створити єдиний простір для виховання. Активна участь батьків у житті школи, участь у заходах, обговореннях, реалізація спільних проєктів — сприяє тіснішому зв'язку між родиною та освітнім середовищем. Об'єднання зусиль педагогів і батьків навколо головної мети — всебічного розвитку дитини,

дозволяє ефективно підтримувати її особистісне, розумове та емоційне зростання. Коли обидві сторони співпрацюють, дитина відчуває підтримку, що мотивує її до навчання і позитивно впливає на загальний рівень добробуту.

Розглянемо рекомендації щодо покращення співпраці батьків і педагогів.

1. *Формування відкритого комунікаційного поля.* Одним із найважливіших чинників ефективної співпраці між батьками дітей з ООП та педагогами є створення відкритого комунікаційного поля. Це не лише обмін інформацією, але й система взаємної підтримки, діалогу, готовності до зворотного зв'язку. В умовах інклюзії, де кожна дитина має унікальні потреби, таке поле – простір для взаєморозуміння, спільного прийняття рішень і конструктивного вирішення викликів.

Принципи побудови ефективної комунікації:

▪ **Відкритість та зрозумілість інформації.** Важливо, щоб обмін інформацією був регулярним, зрозумілим і прозорим. Варто уникати складної термінології й професійних висловів, щоб зробити спілкування доступним. Необхідно створити довірливу атмосферу, де батьки можуть вільно ставити запитання, уточнювати деталі та ділитися своїми спостереженнями.

▪ **Співпраця на засадах партнерства.** Слід уникати директивних висловлювань на кшталт «ви повинні», натомість використовувати формулювання, що запрошують до спільної дії: «як ми можемо разом...», «я пропоную...», «я помітив/помітила – що думаєте з цього приводу?». Такий підхід сприяє формуванню діалогу та взаєморозуміння.

Форми й інструменти відкритої комунікації:

➤ **Комунікаційні щоденники.** Для постійного обміну інформацією можна використовувати спеціальні зошити або онлайн-файли. У них фіксуються короткі нотатки про самопочуття дитини, її досягнення, труднощі чи позитивні моменти протягом дня або тижня.

➤ **Цифрові платформи.** Сервіси на кшталт Google Classroom, ClassDojo чи електронних щоденників дають змогу швидко передавати повідомлення,

додавати фото чи відео робіт учнів, надсилати інструкції або звіти. Важливо попередньо ознайомити батьків із правилами користування цими платформами.

➤ **Дзвінки та голосові повідомлення.** У випадках, що потребують швидкого реагування, варто обирати прямий контакт — телефонний дзвінок або коротке голосове повідомлення.

➤ **Онлайн-зустрічі.** Щомісячні відеоконференції (через Zoom, Google Meet тощо) — зручна альтернатива очним зустрічам, особливо коли батьки не мають змоги відвідувати школу. Такий формат дозволяє залишатися на зв'язку та зменшує комунікаційну дистанцію.

Розглянемо практичні приклади реалізації відкритого комунікаційного поля.

Учень з розладами спектра аутизму має труднощі у процесі адаптації до шкільного режиму. Педагог організував 15-хвилинну онлайн-зустріч з батьками двічі на тиждень для обговорення адаптацій. Через 3 тижні ситуація стабілізувалася.

Учениця з інтелектуальними порушеннями мала труднощі у читанні. У Google Docs створено таблицю «прогресу» з датами, коментарями педагога і батьків. Це дало змогу швидко скоригувати підходи.

Формування відкритого комунікаційного поля – це не одноразова дія, а процес. Від цього процесу виграють усі: батьки почувуються залученими, педагог – підтриманим, дитина – захищеною. Важливо створити культуру діалогу, де кожен голос почутий, а кожна ідея цінна [10, с. 134].

2. Спільне планування та цілепокладання. Спільне планування та цілепокладання між батьками та педагогами виступають як ключові механізми, здатні кардинально покращити взаємодію всіх учасників освітнього процесу.

По-перше, спільне планування допомагає сформувати єдину стратегію розвитку дитини. Коли вчителі й батьки разом визначають освітні й корекційні завдання, обидві сторони краще розуміють як сильні сторони дитини, так і ті аспекти, які потребують додаткової уваги. Це дозволяє уникнути суперечностей між домашнім і шкільним підходами, забезпечуючи узгоджений навчальний

процес. Батьки можуть надати важливу інформацію про поведінку, інтереси та потреби дитини, що допомагає вчителям адаптувати методи навчання під її індивідуальні особливості.

По-друге, коли всі учасники освітнього процесу долучаються до формування цілей, зростає рівень мотивації та відповідальності. Дитина краще усвідомлює значення власного навчання, а батьки відчують себе активними учасниками, а не сторонніми спостерігачами. Це сприяє їхній більшій готовності підтримувати дитину вдома, брати участь у шкільних заходах чи додаткових активностях. Для педагогів це також можливість налагодити відкритий, довірливий діалог із родиною.

По-третє, спільне планування створює основу для системного моніторингу результатів. Регулярні зустрічі — щомісячні або після завершення певного етапу навчання — дають змогу оцінити динаміку розвитку дитини. Якщо виникають труднощі, команда оперативно вносить зміни: адаптує завдання, змінює підходи або додає нові ресурси. Така система є гнучкою та адаптивною, здатною швидко реагувати на нові обставини.

По-четверте, коли планування відбувається у формі відкритого діалогу, де звучать питання, пропозиції й спільний пошук рішень, зростає рівень взаємної довіри. Батьки починають сприймати педагогів як союзників, які прагнуть допомогти, а не лише оцінювати. Це зменшує напругу в спілкуванні, полегшує процес прийняття складних рішень і створює більш позитивний емоційний фон як для дорослих, так і для дитини.

По-п'яте, участь різних спеціалістів у спільному плануванні дозволяє врахувати всі аспекти розвитку дитини. Це сприяє комплексному підходу: кожен фахівець ділиться своїм баченням, а батьки розповідають, як дитина реагує на ті чи інші вправи вдома. Така взаємодія дозволяє побудувати цілісну індивідуальну траєкторію розвитку з урахуванням потреб у всіх сферах — когнітивній, емоційній, мовленнєвій та соціальній.

Загалом, рекомендація щодо впровадження спільного планування та цілепокладання виглядає так:

- запровадити регулярні зустрічі між педагогами та батьками (не рідше одного разу на місяць, а за потреби — частіше);
- створити спеціальну форму або анкету, де учасники зможуть зафіксувати поточний стан дитини, її досягнення, бажані зміни та сильні сторони;
- визначити 3–5 чітких, вимірюваних цілей на конкретний період (наприклад, три місяці), які охоплюють навчальні досягнення, розвиток соціальних навичок і мовлення;
- зосередити увагу на доступних ресурсах та ефективних стратегіях, а не лише на труднощах: що може сприяти досягненню цілей і яка роль кожного учасника — педагога, батьків чи фахівців;
- відстежувати динаміку за конкретними показниками: строки реалізації, рівень самостійності, якість виконання завдань, емоційний стан дитини;
- оновлювати план з урахуванням результатів — як позитивних, так і проблемних моментів, додаючи нові завдання або змінюючи цілі;
- підтримувати постійний зворотний зв'язок: педагоги готують короткі звіти, а батьки надають відгуки. Це забезпечує якісну комунікацію та гнучкість у спільному процесі роботи

3. Формування довірчих стосунків. Налагодження довірливих відносин між педагогами та батьками дітей з ООП є ключовим чинником, що здатен зробити інклюзивне середовище по-справжньому відкритим, чуйним і підтримувальним. Довіра не виникає миттєво — вона формується поступово, завдяки послідовній, уважній та відкритій взаємодії з обох сторін.

Для батьків важливо бачити у вчителів не лише носія знань, а насамперед партнера, який щиро зацікавлений у добробуті їхньої дитини, готовий уважно вислухати як хвилювання, так і радісні новини про успіхи чи зміни у навчанні та емоційному стані. У свою чергу, педагог також потребує впевненості, що батьки відкриті до діалогу, готові сприймати рекомендації і розділяють цінності інклюзивної освіти. Важливо, щоб взаємодія не зводилася лише до інформування про проблеми, а передбачала спільний пошук рішень.

На практиці формування довіри спирається на кілька взаємопов'язаних підходів:

- **Людяність** – неформальні зустрічі, наприклад, у форматі «кава з учителем» під час шкільних подій, допомагають зняти бар'єри формальності та сприяють невимушеному спілкуванню.

- **Прозорість** – короткі регулярні звіти, фотозвіти чи відеощоденники дають змогу батькам бачити реальні моменти шкільного життя: як успіхи, так і труднощі.

- **Активне слухання** – педагог свідомо ставить відкриті запитання на кшталт: «Як ви помітили реакцію дитини на новий підхід?» або «Що сьогодні далось найкраще?», а батьки відповідають, не боячись оцінювання.

Такий підхід створює атмосферу психологічної безпеки, де кожен учасник процесу відчуває, що його чують, розуміють і поважають.

Варто підкреслити, що довіра між педагогами та батьками ґрунтується насамперед на послідовності. Якщо сторони домовились, наприклад, про певну структуру дня чи використання ігрових методик, недотримання цих підходів або імпровізація без попереднього обговорення може підірвати віру в партнерські стосунки. Саме сталість у дотриманні навіть базових домовленостей формує відчуття стабільності та взаємної відповідальності.

Особливу роль відіграє зворотний зв'язок. Оптимальна пропорція – чотири частини підтримки чи похвали на одну частину рекомендацій – дозволяє уникнути відчуття критики або тиску. Такий баланс допомагає обом сторонам — і батькам, і педагогам — зберігати гідність, бути відкритими до співпраці. Досягнення, навіть незначні, важливо помічати та підкреслювати. Наприклад, батьки можуть поділитися спостереженням: «Ми помітили, що нагорода після виконаного завдання мотивує дитину». Якщо педагог застосовує цей підхід у класі й бачить позитивний ефект, він повідомляє про це родині: «Цей метод працює – дитина стала більш зосередженою». Такий обмін підсилює віру в ефективність партнерства та підкреслює рівність у стосунках.

У межах інклюзивної освіти також рекомендується залучати фахівців з розвитку комунікативних навичок. Спільні тренінги, мінікурси або семінари для педагогів і батьків сприяють розвитку емпатії, оволодінню навичками ненасильницької комунікації, а також кращому розумінню особливостей розвитку дітей з ООП. Перенесення цих знань у повсякденну взаємодію — як у класі, так і вдома — лише поглиблює довірливі зв'язки.

Не менш важливою є чутлива та своєчасна реакція на виклики. Наприклад, якщо вчитель помічає, що дитина постійно виглядає втомленою після занять, він не відкладає обговорення, а оперативно інформує батьків, пояснюючи можливі причини й пропонуючи шляхи корекції. Такий підхід дає змогу родині відчувати залученість у процес і уникнути враження, ніби їхню думку ігнорують або дитина не вписується у формат навчання. Це зберігає атмосферу довіри навіть у непростих ситуаціях.

У результаті, коли система співпраці працює злагоджено, довірчі стосунки поступово стають самопідтримуваними. Батьки охоче беруть участь у шкільному житті, створюють власні підтримувальні ініціативи вдома, педагоги відкриті до ідей і зворотного зв'язку. У такому середовищі дитина отримує єдине поле підтримки — як у школі, так і в родині. Саме за таких умов інклюзивна освіта перетворюється на справжнє партнерство, де кожен учасник відчуває свою значущість, відповідальність і підтримку

4. Залучення батьків до освітніх ініціатив

Активне залучення батьків до освітніх ініціатив — один із найдієвіших способів зміцнення партнерства між родиною та школою, особливо у контексті виховання дитини з особливими освітніми потребами. Коли сім'ї беруть участь у плануванні, реалізації та оцінюванні навчальних заходів, це сприяє створенню по-справжньому партнерського освітнього середовища. Така взаємодія дає змогу батькам відчувати свою значущість у навчальному процесі, а педагогам — отримати додаткову інформацію та підтримку, зокрема завдяки розумінню домашнього контексту дитини.

Першим кроком до ефективної співпраці є узгодження спільних цілей. Школа може ініціювати створення спільної ради або робочої групи, до складу якої входять педагоги, батьки та залучені фахівці. Така група займається стратегічним плануванням: від адаптації навчальних матеріалів до реалізації інклюзивних ініціатив, наприклад, «дружні класи», «ботанічні майстерні» чи «соціальні театри». Залучення батьків до таких проєктів дає змогу враховувати індивідуальні потреби дитини та сім'ї: інтегрувати домашні ігрові практики у навчальний процес або адаптувати навички повсякденного життя до групової роботи в класі.

Окрему цінність має участь батьків у створенні мініпроєктів, тематика яких близька дитині. Це можуть бути сімейні творчі виставки, презентації, інтерактивні ініціативи, наприклад: «Моя тижнева родина» чи «Рецепт щасливої сім'ї». Участь у таких проєктах передбачає спільне визначення теми, розподіл ролей (що робить дитина, що — батьки, що — педагог), підготовку матеріалів та презентацію результату перед класом. У такому форматі батьки стають не просто глядачами, а повноцінними співавторами освітнього процесу, що підсилює мотивацію учнів та формує стійкий місток між домом і школою.

Школа може активно залучати батьків до освітнього процесу, організовуючи майстер-класи, дні інтеграційної освіти або тематичні події, де родини не лише присутні, а й відіграють активну роль. Батьки можуть проводити вправи, ділитися досвідом своєї професії або демонструвати домашні методи підтримки дитини.

Ефективним інструментом спільного розвитку є організація тренінгів, вебінарів або груп підтримки, орієнтованих на взаємне навчання. Батьки дізнаються про сучасні освітні стратегії, а педагоги — про реальні виклики, з якими стикаються сім'ї вдома. Такі заходи можуть бути модульними: від основ інклюзії до практичних кейсів з поведінки, розвитку мовлення чи підтримки емоційного стану дитини. У результаті формується спільнота — ком'юніті, у якому родина і вчитель виступають як дві опори єдиної системи підтримки.

Ключовим елементом сталості таких ініціатив є зворотний зв'язок. Регулярні опитування, анкети або голосування дають батькам можливість висловити свої думки, пропозиції чи враження, а школі — зібрати достовірну інформацію про ефективність освітніх підходів. Наприклад, запитання на кшталт: «Чи допомогли додаткові заняття з соціалізації вашій дитині встановити дружні стосунки?» дозволяють вчасно коригувати напрямки розвитку програм.

Значну роль відіграє також доступність освітніх матеріалів для батьків. Це не лише друковані брошури, а й мультимедійні ресурси: відеоуроки, практичні кейси, інфографіка, інструкції. Школа може створити онлайн-репозитарій, де родини зможуть знайти адаптовані вправи, рекомендації щодо поведінки, мовленнєвого розвитку чи побудови розпорядку дня вдома. Крім того, надання контактів фахівців, навчання основам ненасильницької комунікації та створення комфортного домашнього освітнього середовища підвищує впевненість батьків і зміцнює їхню роль як активних учасників навчального процесу.

Таким чином, залучення батьків до освітніх ініціатив виходить далеко за межі формальних запрошень. Це — створення справжньої комунікаційної платформи, де родина і школа функціонують як єдина команда. Така взаємодія підсилює мотивацію, залученість і відповідальність усіх учасників освітнього процесу, роблячи результати навчання для дітей з ООП глибшими, стабільнішими та більш значущими.

5. Використання сучасних технологій

Сучасні цифрові інструменти відкривають нові можливості для ефективної комунікації та співпраці між педагогами й батьками дітей з ООП. Завдяки технологіям зміцнюється партнерство, покращується оперативність обміну інформацією та зростає ефективність інклюзивного навчального процесу.

1. Онлайн-платформи для щоденного зв'язку. Цифрові середовища на зразок *Google Classroom*, *Seesaw*, *ClassDojo* або українських аналогів забезпечують швидку передачу інформації: фото, відео, короткі повідомлення про досягнення, труднощі або побажання для домашньої роботи. Це не лише економить час, а й забезпечує прозорість процесу — батьки можуть оперативно

реагувати, ставити питання та брати участь у вирішенні поточних освітніх завдань.

2. Спеціалізовані додатки для розвитку дитини. Мовленнєві тренажери, сенсорні ігри, програми для розвитку когнітивних функцій надають об'єктивні дані: кількість повторень, тривалість виконання, прогрес. Це дозволяє батькам і педагогам відстежувати ефективність завдань і гнучко адаптувати їх до індивідуального рівня розвитку дитини.

3. Відеоконференції для дистанційної взаємодії. Інструменти на кшталт *Zoom*, *Google Meet* чи *Microsoft Teams* дозволяють організувати консультації, обговорення ІПР, демонстрацію вправ. Це особливо корисно у разі віддаленості або складного графіку. Можливість запису таких зустрічей допомагає батькам краще засвоювати інформацію та повертатися до неї у зручний час.

4. Месенджери та чат-боти. Групи у *Viber*, *Telegram* або чат-боти — це швидкий канал для організаційних повідомлень: зміни в розкладі, анонси подій, запрошення на зустрічі. Така комунікація сприяє оперативному інформуванню і створює відчуття єдиного освітнього простору.

5. Цифрове ведення ІПР. Спільне ведення ІПР через онлайн-платформи дозволяє структурувати процес: цілі, заходи, відповідальні особи, дати оцінювання. Оновлення статусів («виконується», «завершено»), додавання коментарів забезпечують постійну залученість обох сторін і створюють простір спільної відповідальності.

6. Онлайн-репозитарії навчальних матеріалів. Єдиний доступний простір (*Google Drive*, *OneDrive*, локальні сервіси) для збереження адаптованих уроків, відео, інфографіки, інструкцій, посилань на ресурси — це живий банк знань. Його можуть наповнювати як педагоги, так і батьки. Репозитарій підтримує відкритий, довготривалий доступ до матеріалів, що формує сталість підтримки.

7. VR/AR-технології у навчанні. Віртуальні експозиції, мовленнєві ігри з елементами доповненої реальності розширюють можливості для мотивації та залучення. Такий формат особливо ефективний для дітей з ООП: він робить

навчання більш наочним і захопливим, а звіти про активність допомагають педагогам і батькам адаптувати стратегії підтримки.

8. Подолання «важких» ситуацій у інклюзивному освітньому середовищі.

У контексті інклюзивної освіти «важкі» ситуації — прояви складної поведінки, емоційної нестабільності, опору навчанню або конфліктів — є невід'ємною частиною взаємодії та розвитку. Вони можуть створювати значне напруження як для родини, так і для педагогічного колективу. Водночас саме системне, зважене та конструктивне реагування на такі виклики здатне стати каталізатором для зміцнення партнерства між школою та сім'єю.

9. Оцінювання ефективності співпраці між педагогами та батьками

Ефективне оцінювання взаємодії між педагогами та батьками дітей з ООП не повинне зводитись до формальних перевірок або фіксації кількісних показників. Це насамперед — стратегічний інструмент, спрямований на постійне вдосконалення партнерства, індивідуалізацію підтримки та формування відкритого, адаптивного навчального середовища.

1. Узгодження критеріїв оцінювання

Першим кроком є визначення чітких показників, за якими сторони зможуть об'єктивно оцінювати ефективність співпраці. До таких ключових метрик належать:

- комунікація: частота та якість взаємодії (кількість зустрічей, повідомлень, оперативність реакцій, змістовність обміну);
- виконання домовленостей: впровадження батьками педагогічних рекомендацій, адаптація середовища вдома, використання запропонованих методик;
- рівень участі родини: залученість до шкільних подій, проєктів, тренінгів, регулярність присутності на зустрічах;
- динаміка розвитку дитини: аналіз досягнень за ІІР, зміни у навчанні, поведінці, соціалізації;
- задоволеність співпрацею: суб'єктивна оцінка батьками та педагогами якості взаємодії (анкетування, інтерв'ювання, фокус-групи) [21, с. 32].

Ці індикатори охоплюють як процесну складову (що і як робиться), так і результативну (що з цього отримано), формуючи комплексне уявлення про продуктивність взаємодії.

2. Інструменти збору та аналізу інформації

Для об'єктивної оцінки варто застосовувати різноманітні якісні та кількісні методи:

- Анкетування та опитування — зручно використовувати на старті навчального року та наприкінці року. Запитання мають охоплювати як факти, так і враження (відкриті та закриті формати).

- Фокус-групи — обговорення реальних кейсів, досягнень і викликів у невеликих групах педагогів і батьків дозволяє отримати якісний зворотний зв'язок та краще зрозуміти потреби обох сторін.

- Протоколи зустрічей — структурований запис домовленостей із зазначенням відповідальних осіб, термінів та статусу виконання (виконано/в процесі/потребує перегляду).

- Цифрова аналітика — дані з онлайн-платформ (Google Classroom, Seesaw тощо): активність дитини, частота виконання завдань, зворотний зв'язок від батьків, час реагування на запити.

- Моніторинг реалізації ІПР — порівняння динаміки за критеріями досягнення цілей: рівень самостійності, навички взаємодії, поведінкові зміни.

3. Періодичність та регулярність оцінювання

Ефективність партнерства доцільно оцінювати на різних рівнях:

- Щоквартально — глибокий аналіз виконання цілей, прогресу дитини, перегляд ІПР, визначення змін у підходах;

- Щомісячно — короткі звіти у форматі онлайн-зустрічей або письмових оновлень;

- У режимі реального часу — оперативна фіксація важливих змін чи досягнень (наприклад, короткі повідомлення, фото, записи спостережень).

4. Аналіз і використання результатів

Зібрана інформація має бути не лише зафіксована, а й систематично опрацьована з метою прийняття рішень:

- Порівняння очікувань і результатів — аналіз того, що планувалося, і що вдалося реалізувати;
- Виявлення проблемних зон — маркування напрямів, які потребують доопрацювання, а також успішних кейсів для масштабування;
- Спільне обговорення результатів — батьки та педагоги разом аналізують фактори успіху чи труднощів;
- Корекція стратегії — на основі аналізу змінюються підходи, адаптується середовище, уточнюються завдання й очікування.

7. Оцінювання ефективності співпраці між педагогами та батьками

Оцінювання взаємодії між педагогами та батьками дітей з ООП є не лише контрольним інструментом, а стратегічним механізмом вдосконалення партнерства. Воно дозволяє зробити підтримку дитини більш цілеспрямованою, адаптивною та ефективною, а саме освітнє середовище — прозорим, відкритим і гнучким.

1. Визначення ключових показників оцінювання

Першим етапом є узгодження критеріїв, за якими оцінюється ефективність співпраці. До них можуть належати:

- Якість комунікації: кількість та зміст зустрічей, повідомлень, відповідей на запити;
- Реалізація домовленостей: виконання педагогічних рекомендацій удома, адаптації в освітньому середовищі;
- Залученість родини: участь у тренінгах, спільних проєктах, освітніх заходах;
- Прогрес дитини: досягнення цілей ІПР, зміни в навчанні, поведінці, соціалізації;
- Рівень задоволеності: суб'єктивна оцінка взаємодії з боку батьків і педагогів (через анкети, інтерв'ю, фокус-групи).

Таке оцінювання охоплює як процесну (що було зроблено), так і результативну (до чого це призвело) складову взаємодії.

2. Інструменти збору та аналізу даних

Для забезпечення комплексності та достовірності оцінювання використовуються різноманітні методи:

- Анкетування та опитування — базові, проміжні та підсумкові; включають як кількісні (шкала оцінки), так і якісні (відкриті запитання) показники;
- Фокус-групи — спільні обговорення кейсів, де висвітлюються успіхи, труднощі, спільні пошуки рішень;
- Протоколи зустрічей — структурований запис домовленостей із відмітками про виконання;
- Аналітика цифрових платформ — активність дитини та батьків, частота виконання завдань, зворотний зв'язок;
- Моніторинг ІПР — системне порівняння динаміки розвитку дитини за ключовими напрямками [22, с. 80].

3. Формати для рефлексії та емоційного зворотного зв'язку

Оцінювання не повинно зводитись лише до цифр. Важливо створювати простори для обміну враженнями, емоціями та спільної рефлексії:

- Зустрічі-рефлексії — обговорення питань «що працює», «що здивувало», «що хочеться змінити»;
- Батьківські щоденники, відео-дописки — індивідуальні записи або короткі відео зі спостереженнями, які доповнюють загальні дані;
- Подяки та відзначення — фіксація досягнень у форматі як аналітики (цифрові графіки), так і «людяних історій» (приклади реального покращення, зміни поведінки чи взаємодії) [22, с. 81].

4. Візуалізація та презентація результатів

Підсумкове оцінювання може бути подане у зручному та зрозумілому форматі:

- Інфографіка — графіки змін, кількість зустрічей, залученість, динаміка ІПР;

- Кейси — стисло описані історії успіху: «Ігор почав читати на два речення більше», «Марія вперше самостійно звернулась по допомогу»;

- Плани дій — рекомендації та наступні кроки, визначені разом з батьками.

5. Регулярність та системність процесу

Ефективне оцінювання має відбуватись на кількох рівнях:

- Квартально — стратегічний огляд прогресу;

- Щомісяця — короткі оперативні сесії (онлайн або офлайн);

- Після кожної події — фіксація змін чи досягнень у реальному часі.

6. Спрямованість на спільне зростання

Принциповим є підхід, за яким оцінювання не є інструментом контролю, а механізмом підтримки:

- Командний формат — педагог і батьки виступають як єдина команда, яка аналізує ефективність своїх дій;

- Корекція без осуду — помилки не сприймаються як провал, а як інформація для подальшого вдосконалення;

- Підсилення довіри — відкритість і системність підвищують рівень взаєморозуміння;

- Розвиток культури зростання — рефлексія стає нормою у взаємодії, а не винятком

Регулярне, структуроване та гуманно орієнтоване оцінювання співпраці між батьками і педагогами є критично важливим компонентом успішної інклюзивної освіти. Воно дозволяє зміцнити партнерські відносини; базувати освітні рішення на реальних даних; формувати культуру довіри та рефлексії; створювати середовище, де дитина з ООП отримує всебічну, послідовну підтримку.

У результаті, така співпраця не лише покращує навчальні досягнення, а й сприяє розвитку соціальних навичок та емоційного благополуччя дитини. Застосування запропонованих підходів дозволяє перетворити інклюзію на реальну практику спільного зростання — для дитини, батьків та педагогічної спільноти загалом.

ВИСНОВКИ

Таким чином, мета та завдання кваліфікаційної роботи досягнуті. Можемо зробити наступні висновки:

1. Визначено сутність КППС. КППС є невід'ємним компонентом інклюзивного освітнього середовища, забезпечуючи системну підтримку дитини з ООП на всіх етапах навчання. Ефективність функціонування такої команди залежить від злагодженої взаємодії всіх її учасників: вчителя, асистента вчителя, психолога, вчителів-дефектологів, соціального педагога, адміністрації закладу та батьків. Основними завданнями команди є: раннє виявлення труднощів у розвитку та навчанні дитини, розробка індивідуальної програми розвитку, проведення корекційно-розвиткових заходів, моніторинг динаміки досягнень, психологічна підтримка. Важливою умовою ефективності команди є постійна комунікація між її членами, обмін інформацією, спільне планування та прийняття рішень, засноване на професійних спостереженнях і даних. Команда не лише підтримує дитину, а й допомагає педагогам адаптувати навчальні матеріали, а батькам – краще розуміти потреби своєї дитини та шляхи її розвитку. Функціонування КППС повинно базуватись на чинному законодавстві, принципах етики, толерантності та партнерства. Успішна діяльність такої команди значною мірою визначає якість інклюзивної освіти, сприяє повноцінному розвитку, соціалізації й успішній інтеграції дитини в суспільство.

2. Визначено роль батьків в освіті дітей з ООП. Участь батьків у освітньому процесі дітей з ООП є ключовим чинником успішної інклюзії та адаптації дитини в навчальному середовищі. Активна взаємодія батьків із педагогами сприяє кращому розумінню індивідуальних особливостей дитини, що дозволяє ефективніше підбирати методи навчання та виховання. Родина забезпечує емоційну стабільність дитини, що є необхідною умовою її психічного та особистісного розвитку, а також впливає на формування мотивації до навчання.

Батьки виступають партнерами педагогів, повинні брати участь у плануванні індивідуальної освітньої траєкторії, розробці ІПР, обговоренні

результатів навчання та спільному вирішенні проблемних ситуацій. Залучення батьків до освітнього процесу підвищує довіру до закладу освіти, сприяє формуванню позитивного ставлення до навчання та виховує у дитини почуття безпеки та підтримки. Розвиток інклюзивної культури в суспільстві неможливий без активної просвітницької роботи серед батьків, що допомагає подолати стереотипи й упередження щодо дітей з ООП. Участь батьків є не лише бажаною, а й необхідною умовою успішного освітнього процесу дітей з ООП, що забезпечує їх гармонійний розвиток, соціалізацію та самореалізацію.

3. Охарактеризовано функції батьків у супроводі дітей з ООП. Батьки є першими й найважливішими наставниками для дітей з ООП, їхня участь має вирішальне значення для успішного розвитку, навчання й адаптації дитини. Вони виконують функції: емоційна підтримка; інформаційна; навчальна; організаційна; захисна та правозахисна; комунікативна; партнерська.

4. Проведено дослідження ролі батьків у супроводі дітей з ООП. Основна частина відповідей надана матерями, що свідчить про їх провідну роль у процесі супроводу. Це вказує на необхідність активнішого залучення батьків та інших членів родини до взаємодії з командою супроводу.

Лише 40 % батьків добре орієнтуються в функціях команди супроводу, тоді як решта або лише чули про неї, або зовсім не знають, що вона собою являє. Цей факт потребує термінового вдосконалення інформаційного супроводу для батьків. Переважна більшість батьків заявили про готовність брати участь у діяльності команди супроводу, при цьому половина – з власної ініціативи. Це свідчить про високий рівень потенційної співпраці, який слід підтримати належною організацією процесів. Найбільш бажані форми залучення – консультації з фахівцями, обмін інформацією про дитину, участь у засіданнях команди. Це демонструє прагнення батьків отримувати допомогу, розуміти освітній процес та бути його частиною.

Батьки схиляються до щомісячної або семестрової взаємодії з командою фахівців, що формує підґрунтя для системної комунікації. Гнучкість та адаптація графіка до потреб родини є важливим елементом успішної співпраці. Найбільше

запитів пов'язані з вихованням, поведінкою дитини, труднощами в навчанні. Це свідчить про необхідність створення платформи (офлайн або онлайн) для надання прикладних порад батькам. Половина респондентів лише частково задоволена співпрацею з освітнім закладом, що вказує на наявність значного потенціалу для покращення партнерства. Найчастіше респонденти скаржилися на відсутність зворотного зв'язку, дефіцит часу та поінформованості. Це чинники, які можна усунути за допомогою технологічних та організаційних рішень.

5. Розроблено програму формування ефективної взаємодії педагогів з батьками дітей з ООП. Співпраця між батьками та педагогами є критично важливою умовою для всебічного розвитку дитини, особливо в умовах інклюзивного навчання. Регулярне, щире й двостороннє спілкування сприяє формуванню довіри, спільному розв'язанню проблем і прийняттю узгоджених рішень у питаннях виховання й навчання дитини. Ініціатива щодо відкритої комунікації, залучення батьків до освітнього процесу та інформування про успіхи чи труднощі дитини має переважно виходити від педагогів як фахівців. Надання батькам доступної інформації про освітні програми, особливості розвитку дітей та методи підтримки сприяє формуванню спільного педагогічного підходу. Ефективними є як формальні (батьківські збори, індивідуальні консультації), так і неформальні (спільні заходи, онлайн-зустрічі) форми залучення батьків до життя закладу освіти. Основою плідної співпраці є взаємна повага, визнання унікального досвіду кожної сторони й готовність працювати разом задля благополуччя дитини. Створення умов для постійного вдосконалення партнерства між педагогами та батьками має стати пріоритетом закладу освіти на всіх рівнях. Покращення співпраці між батьками й педагогами вимагає системного підходу, професійної гнучкості та орієнтації на спільну мету – всебічний розвиток і благополуччя дитини. Партнерські стосунки, що базуються на довірі, взаєморозумінні та підтримці, забезпечують стабільне середовище для ефективного навчання й виховання.